

RUH-BEDEN ÇIKMAZINDA ve DÜALİST TANRI AYRIMINDA PAUL'ÜN GNOSTİK SAPMASI

Dr. Kürşat Haldun AKALIN
Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi,
kursathaldun.akaln@yahoo.com

Özet

Paul'e göre bedenseller ya da demiurgik ruhlar günaha köle olmalarına rağmen, özgürlüklerine erişme olanağına sahiptir. Bedenseller beden ile ruh arasında ortada durmaktadır, birini diğerine tercih etmek zorundadırlar, şeytanın ruhunu ya da tanrının ruhunu seçmek mecburiyetindedirler. Paul, bedensellerin, kötü ruhların (şeytanın) iradesine itaat etmek, bedenini arzularını yerine getirmek, demiurgenin dürüstlük ile adalet yasasına bağımlı kalmak zorunda olduğunu açıklamıştır. Oysa ruhsallar, yasadan ayrı ve bağımsız kalarak yaşadıkları gibi tamamıyla günahsız olarak yaşarlar, ruhani yaşamları daima bedensel vücut buluşlarından önce gelmektedir. Ruhsallar, tamamıyla sezgisel şekilde, ruhsal yasanı kendi içlerinde kavrayabilirler. Paul, İsa'yı içlerine alarak veya tanrının ruhunu kendinde yaşatarak ruhsal kurtuluşa erenleri överek kutlamaktadır. Seçilmişler ruhun ilk meyveleridir, demiurgik ruh taşıyanlar seçilmek için çağrılmıştır. Seçilmiş kullar, kendilerini, perhiz yapmaktan serbest kıldıkları gibi, Demiurge'nin (Yahve'nin) bedensel yasasından da özgür kılmışlardır. Seçilmişler, baba tanrı ile Mesih'in sevgi yasanı demek olan ruhsal yasanın tarafındadırlar. Tanrının çocukları olarak seçilmişler, demiurge'nin sınırlayıcı ve hükmedici olan Demiurge'nin yasasından serbest kalarak kurtulmakta, yasanın hükmü altından çıkan bütün ruhsallar ruhun yönlendirmesiyle davranır olmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Düalizm, İde Diyarı, Yahve, Demiurge, Musa Şeriatı

THE GNOSTIC HERESY OF PAUL IN THE DILEMMA OF THE SPIRIT OR FLESH AND THE SEGREGATION OF DUALISTIC GOD

Abstract

According to Paul the psychics as carnals or demiurgic souls who enslaved to sin but they have the possibility of attaining their freedom. The psychics stand in the middle between flesh and spirit, they must choose to identify with one or the other, with the devil's soul or with the spirit of God. Paul explained that the psychics must obey the will of the devil, fulfilling the desires of the flesh, subordinate righteousness and justice of the demiurge's law. But the pneumatics live apart from the law and live without sin, they live spiritually prior to his bodily incarnation. The pneumatic perceives intuitively the pneumatic law within himself. Paul celebrates the pneumatic redemption, those who are in Christ Jesus or in whom the spirit of God dwells. The elects are the first fruits of the spirit, the psychics who are those called for being elect. The elect proclaiming himself free in dietary and free from the demiurge's (Yahweh's) fleshly law. He stands in the pneumatic law, that of God the father and of christ, which is the law of love. The elect as sons of God liberation from the restraints and clutches of the demiurge's law, and the pneumatics being led by the spirit not under the law.

Key Words: Dualism, Ide Sphere, Yahwe, Demiurge, Sharia of Moses

1. Giriş

Yahve yasasını bedenle ilgili bulan Paul, yasaya bağlanan tüm Yahudileri özellikle de Peter'i bedensel olarak gördüğü gibi; İsa'yı diğer peygamberlerden bir peygamber olarak kabul eden Ebionitleri de, henüz ruhsal yasaya bağlanamamış ve ruhsal tapınmaya geçememiş çağrılmışlar olarak görmüştür. Ruhta tapmak veya ruhsallar arasına katılmak için, öncelikle bedenini yasası olarak gördüğü Musa'nın şeriatından kurtulmak gerektiğini şart koşan Paul; bütün düşüncesini İsa'nın çarmıhta ölümü üzerine kurmuş, tüm insanların günah-kefarete bedelini İsa'nın çarmıhtaki kendi ölümüyle ödemiş olduğunu sürekli tekrarlayarak kurban ibadetinin ve Musevilikteki kâhinlik işlevinin sona erdiğinde ısrar etmiştir. Hristiyanlar arasında, tıpkı bedenini kurban ve kefarete sunusu olarak çarmıhta tanrıya sunan İsa gibi, nefisini öldürerek İsa'ya ruhta tapınan kimselerin İsa'nın ruhunu almalarıyla birlikte ruhsallığa geçiş yaptığını ima eden Paul; böylece yasanın esaretinden kurtulan ruhsalların, yargılanmaktan da çürümekten de kurtulacaklarını öne sürmüştür. Hristiyanların büyük bir çoğunluğunu oluşturan ve İsa'ya ruhta tapınmak yerine kutsal metinlere bağlanarak uyan çağrılmışları, yargılanma ve sonsuz ölümün beklediğini öne süren Paul, bedenden doğmuş olanlar ile ruhtan doğanlar ayrımıyla; insanları tek tanrının yaratmadığı, insanların tamamına yakınının bedenini alt tanrıların yarattığı ve kendi ruhlarını bu bedenlere (nefis) verdiği, ruhtan doğan çok az insanın ise gerçek tanrıdan geldiği içeriğinde bir izlenim uyandırmıştır. Gnostiklerden özellikle Valentinus (100-160) üzerinde etkili olan Paul; bedeni yaratan ve bedenle ilgili yasa koyan gerçek tanrı değil de alt tanrılardır, görünen ve değişerek yok olma sürecine giren bu maddi kâinat ile beden yaratıcıları kötü olduğu için kötüdür, ruh olan gerçek tanrı bu kötü kâinatın dışındadır, tanrı ruhsal ışık diyarındadır vs. gibi görüşleriyle gnostiklerin Valentinian akımının oluşmasına da katkıda bulunmuştur. Yahve'nin bedenle sınırlı yasasının yerine ruhsal tanrının ruhsal yasasını geçiren, Hristiyan olsun ya da olmasın bütün Yahudileri bedensel kalmakla veya beden ile nefisini öldürerek İsa'ya ruhta tapmamakla itham eden Paul; bundan sonra sadece gnostikler diyeceğimiz gnostiklerin Valentinian kolunun, İsrail tanrısı Yahve'yi bir Demiurge (sahte tanrı) olarak görmesine neden olmuş, bedeni ve dünyayı hor görmenin de ötesinde bedensel arzularına (nefsine) uyan herkesin bunları yaratan sahte ve kötü alt tanrılara tapmakta olduğu görüşüne yol açmıştır.

Gnostikler, kainatı, bir çok can ya da varlık yaratmış olan o en yüceden çıkmış bir takım yaratıklar olarak düşlemiştir. Gnostiklere göre, en aşağı tanrı benzeri güçler ya da ruhani kaynaklar, insanın vücudunda hayat süren tanrısal etmenlerin hapsedildiği bir yer olarak maddi dünyayı yaratan kötü bir tanrıdan (Yahve/Demiurge) çıkmıştır. Gnostikler bu kötülük

yaratıcısını, ismi Yahve olan Eski Ahit'in tanrısıyla veya adı Demiurge olan Platon'un tanrı babasıyla bir tutmuşlardır. Gnostikler ile Paul, yasayı (şeriatı) daha aşağı varlıklar tarafından verildiğine hükmederek aşağılamışlar, İsraililerin tanrısı Yahve'yi de düşen bir melek ya da şeytanın taa kendisi olarak yorumlamışlardır. Platon, gnostikler ve Paul, sahte tanrılar tarafından yaratılmış fiziksel yeryüzünü kötü görmüşlerken, ruhani dünyayı gerçek tanrı tarafından yaratılmış iyilik yeri olarak düşünmüşlerdir. Bu ruhanilik sayesinde, Paul ve gnostikler, duyuların ötesindeki bir dünyaya yönelmiş, bilinci ruhani sahanın içinde yükseltmek için araştırma yapmışlardır. Hem gnostikler ve hem de Paul, kişinin kendi içindeki gerçek varlığı veya tanrısal özü olarak gördüğü içsel ruhani cevheri esas alan, bu yüksek ilkeyi oluşturmuşlardır. Her ne kadar, Paul, tüm insan ruhlar gerçek tanrı tarafından yaratılmıştır veya gerçek tanrıya aittir, bütün insan tenleri de şeytani güçler tarafından yaratılmış ve yeryüzünün tanrılarının görüntüleridir şeklinde kesin ve açık bir ifadeye rastlanılmamışsa da; sürekli ve kendi içinde tutarlı olarak ruhun yolundan yürüyün ve bedeniniz arzularına kapılmayın demiştir. Zira ona göre, bedeniniz istek ve gereksinimleri ruha karşı olduğu gibi, ruhun zorunlulukları tenin zıddıdır, diğer bir deyimle, şeytanların gerçek tanrıyla veya babaya inananlarla mücadele ettiği gibi, beden ile ruh arasında sonu gelmez kıyasıya bir savaş vardır. Platonist felsefeye bağlanarak ruh-beden ikilemi arasında kalan gnostiklere göre, gerçek ve iyi olan ruhani âlemi yüceler yücesi o tek tanrı yaratırken; gelip geçici bir oyalanma yeri olarak gördükleri bu maddesel ve içindeki tensel ve cisimsel bütün varlıkları da alt ilahlar ya da yaratıcı tanrılar olarak Demiurge¹ yaratmıştır. Ölümsüz ve gerçek olan, kalıcı ve

¹ “Bütün gnostik geleneklerde ilahi âlemden düşüşün ve karanlık âlemiyle yapılan aktif mücadele döneminin en önemli safhasını yaratıcı tanrı demiurgun sahneye çıkması oluşturur Kelime anlamı itibarıyla Yunanca'da “halk için çalışan, zanaatçı” anlamlarına gelen demiourgos terimi, eski Yunan'da bazı yerlerde yalnızca rahiplik ve yüksek görevler üstlenen ayrıcalıklı kişilere verilen bir unvan olarak kullanılırdı. ' Bu terimin “yaratıcı tanrı” anlamına ilk kez kullanımını Plato'da görmekteyiz. Plato (Eflatun), Timaios'te evreni yaratan tanrı için demiurg terimini kullanır ve onu bilmenin zorluğundan, bildikten sonra da onu herkese anlatmanın güçlüğünden bahseder. Ayrıca yaratıcının iyi olduğunu ve yaratma işinde iyi bir modeli örnek aldığı vurgular. Yaratıcı tanrı için demiurg teriminin kullanılması sonraki dönemlerdeki Eflatuncular tarafından da sürdürüldü. Orta Eflatunculuğun bir temsilcisi olan Numenius, ilk tanrının aktif olmadığını, ancak onun yaratıcı tanrı demiurgun babası olduğunu savundu. O, dünyanın yaratıcısı olan tanrının Plato'nun demiurguyla özdeş olduğunu ifade etti. Aynı şekilde Yeni Eflatunculuğun temsilcisi olan Plotinus da demiurgun yaratıcı tanrı olduğunu belirtir ve onun önce evrensel ruh olarak da ifade edilen duyular âlemini, daha sonra da bireysel ruhları yarattığını savunur. Demiurg düşüncesi, gnostik kozmogoni ve antropogoni öğretilerinde merkezi rol oynayan bir husustur. Zira demiurg, birçok gnostik mitolojiye göre tanrıdan uzaklaşmayı, günahkarlığı, cehaleti ve aymazlığı kendisinde had safhada toplayan bir figürdür; maddi âlemin ve insanın yaratıcısıdır. Gnostik metinlerde demiurga çeşitli isimler verilir. Sâbiî kutsal kitaplarında yeryüzünün ve insanın bedeninin yaratıcısı olan güce Ptahil adı verilir. Ptahil isminin Mısır tanrısı Ptah ile Semitik tanrı El'in bir kombinasyonu olabileceği ileri sürüldüğü gibi, bu ismin Aramca pth (açmak, başlatmak) fiil kökünden türetilmiş olabileceği de iddia edilmiştir. İsmi “maddi âlemin başlatıcısı” anlamına Aramca fiil kökünden türetilmiş olabileceği de kuvvetli bir ihtimaldir. Ginza'da demiurg için kullanılan bir başka isim ise Gabr'il (Cebrail)'dir. Bu ismin Ptahil'e verilen gizli bir isim olduğu ifade edilir. Gnostik geleneklerin büyük çoğunluğunda demiurg, tanrıdan uzaklaşma, hata ve günahın nihai safhasında karanlık âleminde teşekkül eden, düşmüş bir ışık varlığı olarak düşünülür. Gnostisizmde demiurg, tanrıya karşı gelen, haddini bilmeyen kötü bir varlık olarak görülmekle birlikte, o, gnostik düalizmin negatif kutbunu

değişmeyen ruhani âlemdir; her beden ölür ve çürümeye mahkûm olur, her madde eninde sonunda pas tutar ve yok olmaya mecbur olur. Gerçek tanrının yarattığı ruhani her varlık, değişmez ve sonsuza kadar varlığını devam ettirirken; kendilerini bu gerçek tek tanrıya benzeten, o tek tanrının yarattıklarını kopya eden alt ilahların yarattığı her şey ruhani değil cismanidir, dolayısıyla hepsi ölümcüldür ve yok olma sürecindedir, bu yüzden de tamamının hiçbir değeri yoktur.

Ayrıca, gerçek tanrı iyi, adil ve dürüst olduğu için, yüceler yücresi bu tek tanrının yarattığı ilkler veya asıl insanlar da, iyidir ve dürüsttür, kötülük ve fesatlık nedir bilmezler. Hâlbuki kendilerini o tek gerçek tanrıya benzeten tüm yaratıcı alt ilahlar ya da yeryüzüne inmiş kutsal metin tanrıları; kötüdür, asla adil değildir, hilekâr ve kin dolu oldukları gibi kibirli ve kıskançtırlar. Bu alt ilahların yarattığı her varlık, ister insan isterse de hayvan olsun, akıl ve vicdandan nasibini almamış acımasız birer yaratıktır. İyilik ve dürüstlük nedir bilmeyen, kendinden başka hiç kimseyi düşünmeyen bu insan müsveddeleri; tıpkı kendilerini yaratan alt ilahlar gibi övünmeyi çok severler, kibirlidirler, diğer insanlar aşağılarlar, savaş aşığdırlar, hile ve aldatmacalar peşindedirler. Zira gnostiklerin Platon'dan aktardıkları en önemli görüş, her insan bütün duygu ve eylemlerini kendisini yaratan tanrıdan almıştır. Mutlak iyi gerçek tanrının altında yarı tanrı Demiurge, nasıl kötü ise yarattığı insanlar da kötüdür. Her varlık bir benzeme gayreti içindedir, alt ilahlar tek tanrıya benzemek isterlerken, insanlar da kendilerini yaratan tanrılara uymak veya taklit etmek istemektedir. Gnostiklerin bağlanarak öne çıkardığı platonist görüşe göre, her türlü iyilik de kötülük de insana tanrıdan gelmektedir. Yaratıcı tanrısı iyi olan insan da iyi olmakta, yaratan tanrı kötü ise yarattığı insan da kötü olmaktadır. Ancak iyi olan tek tanrı vardır, o da ide diyarındaki² mutlak iyi olan Baba'dır; fakat kötü olan

---

oluşturan varlık olarak da görülmez. Bir diğer ifadeyle, bütün bu olumsuz niteliklerine rağmen demiurg hâlâ köken itibarıyla düşmüş bir ışık varlığı olarak değerlendirilir. Dolayısıyla karanlık alemiyle yapılan aktif mücadelenin nihayetinde, diğer bütün düşmüş veya atılmış ışık varlıkları gibi onun da cezasını çekmek suretiyle günahlarından temizleneceğine ve sonunda affedilerek ait olduğu aleme, ışık alemine çıkarılacağına inanılır.” (Gündüz, 1997: 146, 148, 164)

² “Genel olarak benzetmenin ne olduğu üzerinde bana bir bilgi verebilir misin? Yakından gören kimselerin eşyayı, çabuk görüşlülerden önce ayırt ettikleri çok kere olağan şeydir. İnancıma göre, her şeyde tek bir örneğin (ideal örnek) varlığını ve onun gene o adı verdiğimiz bir çok özel varlıkları içine aldığı benimsemeye alışmıştık. Bir çok yatakların ve bir çok da masaların var olduğu besbellidir. Ama bu varlıklarla ilgisi olan örneklere (ideallere) gelince, inancıma göre, bunlardan yalnız iki tane vardır, biri yatak için biri de masa için. Bu varlıklardan her birisinin yapıcısı, kullandığımız yatakları veya masaları veya her hangi bir şeyi yaparken onun örneğine bakmakta olduğunu söylemeye alışmış değil miyiz? Çünkü, elbette, hiçbir yapıcı, örneğin kendisini yapmaz, zira bu olur bir şey değildir. Bütün el işçileri takımının alanına giren bütün şeyleri yapan işçiyi demek istiyorum. Bütün yapılan şeyleri yaptıktan başka topraktan yetişen her şeyi de o el işçisi yetiştiriyor, ve kendisi de içlerinde bulunmak üzere bütün canlı şeyleri o yaratıyor ve buna ek olarak da yer, gök, tanrılar ve bütün göksel varlıklar, hep onun işçiliğidir. Böyle çeşit çeşit varlıkların yapıcısının bir bakımdan bulunabilip başka bir bakımdan bulunamayacağına mı inaniyorsun? Bir yöntemle hatta sen kendin bile bir çok varlıkları yaratabileceğini anlamıyor musun? Yalvarırım sana bu yöntem nedir, diye sordu. O güç olmaktan ziyade çevik

çok tanrı vardır, bunlar tanrı değil tanrı benzerleridir, dünyaya her kötülük bu tanrılar ve yarattığı varlıklar tarafından girmiştir. İyi ve kötü bir arada asla bulunmayacağı gibi, kesinlikle birbirine de karışmaz. Kötü olan her insan, sadece, kötü bir tanrı tarafından yaratıldığı için kötülük yapmaktadır, ya da diğer bir deyişle, bu insanlar kötülük yapmak için yaratıldıkları için kötüdür, yapacakları her kötülük de kaderlerinde yazılıdır. Ruh ile beden nasıl bir değilse ve birbirinden ayrılmaları kaçınılmazsa, kötülük ile iyilik de birbirinden ayrılmıştır, iyiler kötü değildir ve kötüler de iyi değildir. İyiliği ve dürüstlüğü, yüceler yücesi o tek tanrı yaratmış, yarattığı her şeyi ruhani ve iyi kılmışken; tüm kötülükler ve adaletsizlikler ya da her türlü hilekârlıklar ve düşmanlıklar, kendileri de kötülük ve düşmanlıkla dolu olan tanrı benzerlerinin ve onların yarattığı kötü insanların işidir. Şu halde, platonist felsefeyi hristiyanlığa uyarlayan gnostiklere göre, ruhani olan her şeyde iyilik, dürüstlük ve sevgi varken; cismani olan her şeyde de kötülük ve hilekârlık ile adaletsizlik ve düşmanlık vardır. Platonist bir görüşe göre, ruhani ve kalıcı olan tanrı diyarında (ide âleminde) mekân tutan o tek yüce ve gerçek tanrı, yeryüzünde her ne varsa aslını ve dolayısıyla kusursuz olanını yaratmıştır; yani tıpkı yeryüzünde olduğu gibi dünyanın dışındaki ruhani sahalarda insanların yanı sıra dağlar ve denizler, ırmaklar ve nehirler, bitkiler ve hayvanlar vardır; ruhani olan her varlığın benzerini de, tensel ve cisimsel olarak tanrı benzerleri yaratmıştır.

Bir başka platonist görüşe göre ise, iyi olan tanrı sadece kendi tanrı çocuklarını yaratmış, tüm varlıkların yaratılmasını bunlara bırakmış, tanrı benzerleri de bu yaratılanları kopyalamıştır.

---

bir yöntemdir. Belki hepsinden çevik olanı, bir ayna alıp her yöne döndürmek olacaktır. Böylece, Güneş'i, göksel varlıkları veya yeri ve kendi kendini ve canlı başka her bir şeyi ve bütün cansız şeyleri, bitkileri ve şimdi söylediğimiz her şeyi yaratmakta gecikmeyeceksin. Evet, bir çok görünüşleri meydana getirebiliriz, ama gerçekten var olan şeylere ne diyelim! Ama, onun bütün yarattıklarının gerçek olmayacağını söyleyeceksin, sanıyorum. Peki yataklar yapan ne olacak? O örneği değil de, bizim kuralımıza göre yatağın kendisini yapıyor ve yalnız bir özel yatak yapıyor. Eğer gerçekten var olanı yapmıyorsa, onun gerçek bir şey yapmadığını, ancak sadece gerçeğe benzeyen ama gene de gerçek olmayan bir şey yaptığını söylememeli miyiz? Öyleyse, varlıkların bir yatak kadar özdenisel (maddi) olsalar da, gerçekle karşılaştırılınca gölgemsi varlıklar olduklarını anlarsak buna hiç de şaşmamalıyız. Bir benzetimin nedenselliği (mahiyeti) üzerindeki araştırmamızda bu örnekleri kullanmamızı beğenecek misin? Peki, işte üç çeşit yatağımız var; bunlardan birisi, varlıkların yaratılıştan olanıdır ki, biz bunu tanrının işçiliğine vereceğiz. İkincisi yorgancılar eliyle yapılır. Üçüncüsü ressamın yaptığıdır. Üç çeşit yatağımız olduğu gibi, onların yapılışına bakan üç çeşit de bakanımız vardır: ressam, yorgancı, Tanrı. Tanrı, ister birden çok yapmasını uygun bulmamış olsun, ister bir sürü zorunluluklarla evrende birden çok yapmaktan alıkonulmuş bulunsun, hiç değilse bir tanecik olsun yapmıştır ki, o da saltık (mutlak) ve gerçek (ideal) olan yataktır. Ancak böyle bir yataktan iki veya ikiden çoğu Tanrı tarafından yaratılmamıştı. Çünkü, eğer tanrı yalnız iki tane yapmış olsaydı, gene tek bir yatak ortaya çıkacaktı ki onun örneği öteki ikiye sıra ile girmiş olacaktı; ve işte gene bu saltık ve gerçek olan tek yatak olacaktı, öteki iki tane değil. Bunu bilmekle sanırım ki, Tanrı, her hangi belli olmayan bir yatağın her hangi belli olmayan bir yapıcısı değil de, gerçek (ideal) olan yatağın öz yapıcısı olmayı isteyerek, böyle tek bir yatak yaratmıştır. Mademki bu süslü gökyüzü, görülebilen evrenin ancak bir parçasıdır, biz onu görülebilen varlıkların en güzeli ve en olgunu olmasına bakmadan, gerçek (ideal) denemlere göre çok aşağı görmek zorundadır." (Platon, 1950: 213, 168)

Kısacası, tanrı mekânı ide diyarında yaratılan her ne varsa ruhanidir, yeryüzündeki kopyaları ise cismanidir. Ruhani olan ilktir, orijinaldir, kusursuzdur, değişmezdir, sonsuzdur; cisimsel olan ise kopyadır, benzerdir, kusurludur. Zira ide diyarındaki (gökteki) gerçek tanrı iyi ve adil olduğu kadar kusursuz bir tanrıyken; kendisini bu tek tanrıya benzeten tanrı benzerleri, kötü ve fesat olmanın yanında, hata doludur, yanılabilir içindedir, hepsi ne yaptığını bilemez bir haldedir. Gerçek tanrı her şeyi bildiği ve geleceği kendisi yarattığı için, değişmez, yanılmaz; tanrı benzerleri veya sahte ilahlar ise, önünü dahi göremediği için, her an değişirler, sözleri kadar halleri de değişkendir. Tanrı benzerlerinin yarattığı varlıklar cismani olduğu için, sürekli bir değişim ve dolayısıyla kaçınılmaz bir yok oluş süreci içindedirler. Tanrı benzerleri asla ruhani varlıkları yaratamazlar, yarattıkları her şey bedensel ve maddeseldir. Böyle bir ayırım içinde bazı gnostikler Aristo'ya yaklaşmış; tanrı benzeri olan bu alt ilahlar tarafından yaratılan insanlarda da ruh vardır, ancak bu ruh onların bedenlerinin içindedir tensel olduğu için bedenle birlikte yok olup gidecektir tarzındaki bir anlayışı benimsemişlerdir. Alt ilahlar tarafından yaratılan bedensel varlıklar, bedende kalan ve bedenle birlikte yok olan tensel ruhlarıyla (özleriyle) birlikte zaman içinde değişmekte ve sonunda yok olup gitmektedir. Oysa değişmeyen gerçek tanrı, ruhani olduğundan, yarattıkları da ruhani ve değişmezdir. Eski Ahit'i bu platonist felsefenin ışığında yorumlayan gnostikler, İsraililerin savaşçı ve kıskanç tanrısı Yahve'yi olduğu kadar Yahve'nin seçtiği İsrail halkını da paracıl ve dünyaperest bulmuşlar, ölümden sonraki hayatı reddettiği ve tanrısal ödül ile cezayı bu dünyayla sınırlı tuttuğu için Yahve'nin yasasını yeryüzünün yasası olarak aşağılamışlardır. Paganların (putperestlerin) iman içeriğini oluşturan bu platonist görüşler, aynı zamanda, gnostiklerin olduğu kadar hristiyanların da ölümden sonraki yaşama ümidinin temeli haline gelmiştir. Zira ruh ölümsüzdür ve beden ruhun hapisanesidir.

2. Paulist Bir İnsan Ayrımcılığı : Ruhtan Doğanların Aşağısındaki Bedenden Doğanlar

Çarmıhta ölmek kozmik sahadan çıkıp ruhsal kurtuluşa ermeyi sembolize ettiği için, İsa'ya ait olan ruhsallar, bedensel tutkularıyla birlikte kendi bedenlerini çarmıha gererek öldürmüşlerdir. İsa da, günahkarları öfkeden yani demiurge'nin yargılamasından kurtarmak için ölmüştür. Paul, demiurge'nin kendisinin çağrılmışları ölüme ve günaha düşüren bir güç olduğunu açıklamakta; günah ve ölüm Adem'den Musa'ya kadar hüküm sürsün diye, günahın yasa sayesinde ölümü kainata nasıl getirdiğini anlatmaktadır. Seçilmişler, İsa ile birlikte, demiurge'nin kötü yola sürüklenmiş yaratıklarını kefaret yoluyla affettirmek uğruna giriştikleri savaş nedeniyle ölüme gitmektedir. Paul'e göre, günah ve yasa, insanın kötü ruha (şeytana) veya yasa koyucu demiurge'ye boyun eğmesinden başka bir şey değildir. Günah

çinde ölen veya kötü ruha boyun eğen demiurgik ruhlu bedenseller ya da bütün insanlar, demiurge'nin kendilerine yüklediği yasaya uygun yaşayan kimselerdir. Paul, seçilmişlerin İsa tarafından yönetilen tek bir ruhu oluşturduğunu, bedensellerin ise İsa'nın bedenini meydana getirdiğini öne sürmüştür. Ölümden dirilişin olmadığını, demiurgik ruhluları kurtarmak ve ruhani yaşama yükseltmek için İsa'nın insan vücudu şeklinde geldiğini öne sürmüştür. Demiurgik ruhlular İsa'nın dirilişini kutsal metinleri harfîyen okuyarak hataya düşerken, ruhsal seçilmişler İsa'nın dirilişini saf ruhsallık içeriğiyle kavramaktadırlar. Bu çağın tamamlanması sırasında, İsa, her yönetimi ve her gücü yok ettikten hatta sonuncu düşman olarak ölümün hükümranlığını yıktıktan sonra, demiurge'nin kurduğu bu dünya krallığını babası tanrıya teslim edecektir. Böylece İsa, her şeyi babasına boyun eğdirir, tanrının her şeyde olmasını sağlamak için İsa kendisini dahi babasına sunacaktır. Demiurgik ruhlu bedenler dışarıdakiler olarak çürüyüp yok olurken, içerdeki adam olarak ruhsallar, sürekli olarak yenilenmektedir. Bedenseller günah içinde öldüklerinden, varlık aleminde çürüyüp yok olurlar. Paul, hristiyanların büyük bir çoğunluğunun, büyük bir felaket olarak, yangınla yok olacak dünyanın sona ermesinde yok olacaktır, demektedir. Yıkımın ve yok oluşun kaynağı olan bu ateş, tanrıdan habersiz kalmayı simgelerken, kâinatın içinde saklı kalmış ölüm de çıkacak bu yangınla sona erer.

Paul, kendisini tanıtırken, 'İsa Mesih'in kulu Tanrı'nın İncilini yaymak için seçilip elçi olmaya çağrılan' (Romalılara 1:1) diye tanıtırken; aslında, biri İsa'nın kölesi ve diğeri de seçilmiş olmak üzere düalist bir yaklaşım sergilemiştir. Zira Paul'ün İsa'ya olan kulluğu, vahiy aracılığıyla gerçekleşen bedensel ve ruhsal bir bağıllık olurken; bu ruhani iletişimin aksine seçilmiş olduğu için çağrılması doğuştan gelen bir yazgı olarak algılanmıştır. Gnostik kadercilik olarak da yorumlanan Paul'ün bu İsa'ya bedensel kulluğu ve Tanrı tarafından da ruhsal seçilmişliği düalizmini doğrulayan veya pekiştiren, daha pek çok ifadeye rastlanılmaktadır. Elçi olarak ruhsal bakımdan seçildiği için kendisinin doğrudan Tanrı tarafından seçilmişliğini vurgulayan ifadesinde (Galatyalılara 1:15) Paul, bu ruhani seçilmişliğiyle dikkatleri çekmek istemiştir. Aslen Yahudi olmanın seçilmişliği garanti etmeyeceğini ve Yahudi olmanın da seçilmiş olmanın önünde bir engel olmadığını açıkça belirten (Galatyalılara 2: 6,15-17) Paul; mektubunun pek çok yerinde sembolik benzetmelerde de bulunmuş; tıpkı gnostikler gibi, bu ruhani seçilmişlikte ya da bedensel köleliği getiren doğumda tanrıyı baba olarak tanıtırken bilgeliği (wisdom = sophia) ana ya da lütuf olarak sembolize etmiştir. Bu durumda tanrıdan ya da ruhtan doğanların babası tanrı ruhu olurken, anası da yine tanrı lütfu olarak akıl ve bilgelik olmaktadır.

Gerçekte Makedonyalı kral 2. Philippos ile prenses Olympias'ın oğlu olmasına rağmen, İskender'e, bedeninde tanrının ruhunu taşıdığı inancına dayanarak, önce Dionysus'un sonra da yüce Zeus'un oğlu denildiği gibi; bu putperest imanı hristiyanlığa uyarlayan pek çok gnostiğin, İsa'nın annesi olarak kutsal ruhu ve babası olarak da tanrısal ruhu gördüğü gibi; Paul de, kendi bedensel köleliğiyle ve ruhsal seçilmişliğiyle, doğumunun annesi olarak bilgiyi babası olarak da tanrısal ruhu görmüştür. Kurtuluşa erecek olanlar gerçek tanrının yarattığı insanlardır veya ruhtan doğanlardır diye açıkça ifade etmiş olmasa da, Paul, İsa'ya bedensel köleliliğin sağladığı içten ruhani arayışın ön şartı olarak gördüğü dıştan bilgeliğe erişmeyi de kendi yazdıklarıyla sınırlı kılmıştır. (1. Korintliler 15: 2-3) İnsanları kurtuluşa eriştirmekle ruhsal olarak seçilmiş bir elçi olarak kendisini gören Paul; yalnızca bedensel bir kölesi olmakla övündüğü İsa sayesinde, içindeki İsa'ya ulaşmakla gerçek bilgiye de ulaştığını ve bu tanrısal bilgiyi çevresindekilere aktararak nasıl ruhsal bir öğretmen haline geldiğini de anlatmaktadır. İsa'ya bağlanmış bedensel kölenin ruhsal bir öğretmen haline dönüşmesini Paul, tanrı özüne sahip olan İsa'nın tanrıyla eşit olan bu özünü bırakıp insan benzeyişinde doğduğu halde ruhani bağlılığını sürdürmesiyle açıklamıştır. Elbette buradaki ifadesinde (Filipilere 2: 8), İsa'yı insan benzeyişi ile tanrısal özü arasında doğrudan bir ayrımı yapmış olmakla, ya da, insanlar arasında gözle görünen İsa ile çevresindekilerin asla göremediği tanrı özündeki İsa arasında bir fark gözetmiş olmakla Paul; gnostikizmin temelini oluşturan, dünyevi (eidolon = acı çeken ve ölen) İsa ile ruhsal (daemon = tanık olan) İsa ayrımını, çok kapsamlı fakat belirsiz bir içerikte de olsa kendi mektuplarına uyarlamıştır. Kendisini İsa'yla açıklamayı vazgeçemediği bir yöntem olarak benimseyen Paul de, kendi iradesi dışında ruhsal olarak seçilmiş olmasına rağmen, kendisini İsa'ya benzeterek gönüllü olarak çağrılanlar arasına katıldığını belirtmiştir.

İnsanları ruhtan doğanlar ya da tenden doğanlar olmak üzere iki büyük kampa ayıran Paul; gerçekte dünyanın kötü olduğu ve insanların da tanrı çocukları yarı-tanrılar tarafından yaratıldığı içeriğindeki³ Platon'un felsefi görüş içeriğine kavuştuğu ve gnostiklerin de hristiyanlığa uyarladığı, mutlak iyi ve baba olan gerçek tanrının yarattığı insanlar ile kötülük ve düşmanlıkların yayıcısı tanrı benzerlerinin yarattıkları ayrımına bir ölçüde bağlı kalmıştır. İsa'yı beden açısından Davud'un soyuna bağlayan, fakat tanrının oğlu özünü ruhani kılmış

³ “Dünya kötülüğün tipik bir örneği gibi görünür. Dünya insanın doğal yaratılışına yabancı olduğu için, insan onun kötü olduğunu itiraf etmeli ve cennetteki evine dönebilmek için dünyadan kaçmalıdır. Bu amaca ulaşabilmek için insanlar Gnosis'e sahip olmalı, gerçek tabiatları içinde yeniden doğmalı ve ilahi aklın döküldüğü bilgi kabında vaftiz olmalıdırlar. Gnostikler, Kitab-ı Mukaddes'te Adem'in oğlu olan ilk büyük peygamberlerden Şit'i ortak manevi ataları kabul etme, kutsal dünyanın en karakteristik unsurlarının tanımlanması ve kurtuluş hikayesinin ortaya konulduğu şeklin ifadesi konularında ortak kanaat sahibi olarak görünmektedirler.” (Floramo, 2005: 42)

(Romalılara 1: 3-4) olan Paul, böylece, düalizmi insanın içine yerleştirmiş, tek bir insanın bedenini ayrı bir yaratılış ve ruhunu ise ayrı bir yaratılış halinde görmüştür. Paul'ün, 'bedence Davud'un soyundan doğan Rabbimiz İsa Mesih'in, kendi kutsal ruhu sayesinde ölümden dirilişiyle Tanrı'nın Oğlu olduğu kudretle ilan edildi' (Romalılara 1: 4) sözünün, gnostik açılımı şöylece açıklanabilir. Farklı ilahlar birbirinden farklı yaratıklar yaratır tarzındaki, yaratılanları yaratanına göre yapılan sınıflama altında çatışmaya sürükleyen putperest ideolojiyi ve bunun gnostik uzantılarını yazılarına uyarlamış olan Paul; açıkça ifade etmiş olmasa dahi, bir insanın ruhunu başka tanrı yarattı bedenini ise başka tanrı yarattı imasına yol açarak, tek bir kişi üzerinde farklı tanrıların yaratıcı olduğu ve güç kullandığı düşüncesini geliştirmiştir. Nitekim Paul'e de göre, günümüz İncillerinin tanrısı İsa iki farklı biçim altındadır, İsa bedene göre Davud'un neslindedir, yani Davud'u Yahve yarattığına göre bedensel olarak görünen (eidolon) İsa Yahve'nin yarattığı bir insandır; tanrının oğlu olarak anılan tanık (Daemon) İsa ise, Babanın ruhunu, Yahve'nin yarattığı bir insan nesli olan Davud'un soyundan gelmiş bir beden içinde taşımış ve Davud'un oğlu suretinde insanlar arasında görünmüştür.

Gnostikler, tüm ruhları kendisine ait kılan ve bu nedenle de geri kendisine dönecek olan bir tanrı anlayışının bir gereği olarak, tanrıdan çıkmış ve bedenleşmiş olan bu ruhun olgunluk düzeyine göre bitkiye-hayvana-insana geçeceği görüşünden⁴ ziyade; mutlak iyi tek gerçek tanrının altında kötülük kaynağı yaratıcı tanrıların varlığı inancına yöneldikleri için, tanrı kendi huyunu ya da eğilimini yarattığına aktarır veya her yaratılan kendisinde tanrısından pay bulundurur içeriğindeki platonist felsefeye bağlandıkları için; ruhun bedenden bedene geçerek

⁴ "Pythagoras, ölümsüzlük konusunda neye inanacağını ve neyi öğreteceğini seçtiğinde, ruh göçünü yani reenkarnasyonu içeren Orfeus kültüründe karar verdi. Hermetimus ölür ve Deloslu bir balıkçı olan Pyrrus olur ve ondan bir süre sonra da Pythagoras olur. Pythagoras'ın anılarının hepsi bu kadar da değildi. Ruhu bir çok bitkiye ve hayvana da geçmişti ve Hades'teki kendi ıstıabını hatırladığı kadar, başkalarının çektiği acıları da hatırlayabiliyordu. Pythagoras'ın öğrettiği şekliyle ruh göçü doktrininde ruh, hayvansal ve bitkisel varoluşların kısır döngüsünden kurtulamayacak şekilde sonsuza kadar lanetlenmiş değildi. Orfeusçulukta olduğu gibi, bundan kurtulmak mümkündü. Bu, kurtuluş olasılığı ve yöntemi, Pythagorasçı dünya görüşünün kalbini oluşturuyordu. Tanrısal bir ölümsüzlük seviyesi var idi ve her ruh ondan kopmuş bir parçaydı, uzun bir ölen bedenler zincirinde esir olan tanrısal bir kıvılcımdı. Böyle bir insanın amacı, bu monoton, dünyevi reenkarnasyon esaretinden kurtulmak ve yüce seviyeye yeniden katılmaktı. Ksenophanes, hicivli şiirler yazmış, Pythagoras'ın reenkarnasyon inancını hafife almıştır: 'Ve bir defasında kırbaçlanan bir köpek yavrusunun yanından geçerken, ona acıdığı ve şöyle dediği söylenir: Durun onu dövmeyin, o yakın bir dostumun ruhudur, sesini duyduğumda onu tanıdım.' Bu satırlar genellikle, Pythagoras'ın ölmüş ve köpek yavrusunda yeniden bedenlenmiş olan bir arkadaşının sesini tanıdığını iddia ettiği şeklinde yorumlanır, ama bir Pythagorasçı için bunun daha derin bir anlamı olabilirdi: Yakın bir dost, hayvanları, bitkileri ve insanların ruhlarını içeren çok geniş bir akraba kitlesinin her hangi bir üyesiydi. Ruhların ölümden sonra başka insanlara, hayvanlara veya bitkilere geçtiği inancının, Orfeus kültüründe olduğu gibi Pythagorasçılar üzerinde de ne yenip yenmeyeceği konusunda bir etkisi olacağı beklenebilirdi. Her hangi bir yiyecekten uzak durmak söz konusu idiyse, bunun sebebi bir başka ruhu yemekten kaçınmak olmamak durumundaydı, çünkü bir insanın bir sebze olarak da yeniden bedenlenmek olasılığı vardı." (Ferguson, 2008: 67)

olgunlaşması yerine iyi-gerçek tanrı altında yaratıcı-hilekar alt tanrılar gibi ruhların ayrılığı fikrine bağlanmış, İsa'nın bedende Yahve yaratığı Davud'un soyundan geldiği fakat bu bedenine iyi ve gerçek tek tanrının ruhunun girdiği inancına yol açmışlardır. İsa'daki Davud'un soyu ve gerçek tanrı Baba'nın ruhu düalizminin gnostik açılımı, Paul'ün daima sembolik tanımlaması da dikkate alındığında, çok daha anlamlı bir hale gelir. Sembolik benzetmeleri kaldırıp cümlelerin gerçek anlamına inildiğinde, aslında, Paul'ün, İsa'yı bedensel olarak Davut'un soyuna bağlamış olmakla, ruhen gerçek tanrı tarafından yaratıldığı halde bedenen başka tanrı tarafından yaratılmış olduğunu ima ettiği sonucuna varılır. Paul'ün sözlerindeki, İsa'nın bedenen ayrı ruhen ayrı bir tanrı tarafından yaratıldığı imasının gnostik açılımı; bütün insanları bedensel olarak yaratanın, doğrudan doğruya, gnostiklerin yeryüzünün veya maddiyat aleminin tanrısı olarak aşağıladığı Demiurge ya da bunun İsrail'deki paragöz-kıskanç-dünyaperest yansıması Yahve olduğu derhal fark edilir. Gnostik düalizmini gizlemesi bakımından, Paul, en iyi kıyaslama örneğini Davut'la bulmuştur. Zira Eski Ahit'teki Davud, Yahve'nin savaş eri olarak övülmüştür, savaşlarda yüzlerce kişiyi öldürmüştür, altın ve şehvet düşkünüdür, başkasının karısıyla ilişkiye girmiş ve onu hamile bırakmıştır, bu kadınla evlenebilmek için kocasının savaşta öldürülmesini sağlamıştır, ayarttığı bu son karısından doğan oğlu Süleyman'a muazzam bir servet bırakmış dünya zengini bir kimsedir. Gnostiklerin yerin tanrısı ya da yaratıcı tanrı olarak aşağıladığı Demiurge muadili olan Yahve de, aslında, tahtına kurulmuş bir kral olarak (Mezmurlar 95: 3) insanlar arasında itibar gördüğü dikkate alınacak olunursa; yarattığı yerin çocuklarına krallıklarının askeri güç ve altın serveti aracılığıyla hakim tanrı görüntüsüyle uyumlu olması bakımından da, platonist ruh görüşünden⁵ etkilenen Paul'ün bu Davut benzetmesi son derece yerindedir. Diğer taraftan

⁵ "Ruh cisimden daha eski olduğuna göre, ruha ilişkin olan her şeyin de maddeyle ilgili olanlardan daha önce oluşmuş olması zorunludur. Zorunlu olarak, kendiliğinden hareket edebilenin üstün olduğunu, bütün ötekilerin de ondan sonra geldiğini söyleyeceğiz. Hepimizin ruh dediği varlığı kendiliğinden hareket olarak tanımlanmaktadır. Ruh yönettiğine, madde de doğal olarak ruhun yönetiminde olduğuna göre, ruhun maddeden önce olduğunu maddenin ise ruhtan sonra ikinci sırada geldiğini söylerken kesinlikle haklıydık. Ruh, hareket eden her şeyin içinde bulunduğu ve onu yönettiğine göre, ruhun gökyüzünü de yönettiğini söylemek zorunludur. Bir tek ruh mu, birden fazla ruh mu? İkiiden az olduğunu düşünmeyelim: bir iyilik yapan, öteki de bunun tersini yapacak güçte olan. Ruh, gökyüzündeki yeryüzündeki ve denizdeki her şeyi güder. Ruh, Tanrısal akılla işbirliği içinde, aslında kendisi de Tanrı olduğu için her şeyi doğru ve mutlu kılar, ama ruh akılsızla birleşirse her şey bunun tersi olur. Peki öyleyse, hangi tür ruh için gökyüzünü yeryüzünü ve bunların dönüşlerini yönettiğini söyleyebiliriz? Tüm evrenle en üstün ruhun ilgilendiğini ve onu böyle bir yolda ilerlettiğini açıkça söylemek zorundayız. Ama, eğer, delice ve düzensiz bir hareketle ilerliyorsa, bunu yöneten kötü ruhtur. Güneş'i, Ay'ı ve yıldızları eğer hepsini ruh döndürüyorsa, her birini ayrı ayrı çeviriyor. Her insan Güneş'in kütesini görür ama ruhunu göremez, zaten canlılar arasında başka bir bedenin de ruhu ne yaşarken ne ölürlen görülmez. Ruh, ya bu Güneş'in gözle görünen yuvarlak kütenin içine yerleşerek tıpkı bizim ruhumuzun bizi her yere götürdüğü gibi Güneş'i her yere götürüyor, ya dışardan bir yerden Güneş'i itiyor. Hepimizi aydınlatan Güneş'i ruh, ister arabaya oturmuş gibi götürsün ister dışardan itsin, her insanın Güneş'i tanrı olarak görmesi gerekir. Her türlü erdemle donatılmış bir ruh ya da ruhlar ay yıl ve mevsimlerin nedeni olarak gösterildiğine göre, ruhlar ister canlı olarak kütlelerin içinde bulunup tüm gökyüzünü düzenlesinler, ister başka türlü olsun, bunların hepsinin

gnostiklerin aşağıladığı bu yerin ya da maddiyatın tanrıları, bedensel insanların ya da akıl ile ahlaktan nasibini almamış hayvanların tensel yaratıcıları olarak nitelendirildiği için; Paul'un Davut'un soyu benzetmesi, beden-ruh ayrımını veya daha üst perdeden Yahve-Baba çatışmasını sergilemesi açısından da, son derece yerinde bir örnektir.

tanrı olduğunu söyleyeceğiz. Tanrılara inanıyorsun azizim, çünkü belki de tanrılarla olan akrabalığın, içinde doğal olarak var olan ruhu onurlandırmanı ve ruha inanmanı sağlıyor. Ölümsüzler, ölümlülerin gücünün yettiği her şeyi yapabilirler. Tanrılardan hiç biri uyuşukluk ve gevşeklik yüzünden savsamaz, çünkü tanrılarda korkaklık payı yoktur. İçinde ruh bulunan her şey değişir, bu değişimin nedeni kendi içindedir, değişirken de kaderin düzenine ve kuralına göre hareket eder; bir kaç küçük karakter değişikliği olursa ruh yeryüzü üzerinde yer değiştirir, ama adaletsizliğe doğru bir çok değişiklik olursa yaşarken de bedenlerinden ayrıldıktan sonra da o çok korktukları yeraltındaki Hades'in derinliklerine gider. Ruh, kendi iradesiyle ve güçlü ilişkisinden ötürü erdem ya da erdemsizlik yolunda büyük değişikliklere uğradığı zaman tanrısal erdemle birleşip kendisi de belirgin biçimde tanrısal olursa, kutsal bir yolda daha üstün bir yere gelmek üzere bulunduğu yeri değiştirir. Kötü olursan kötü ruhların yanına gidersin, iyi olursan da iyi ruhların yanına gidersin. Bizler, tanrılarla daimonların malı olduğumuza göre, tanrılarla daimonlar yanımızda olacaktır. Bizi yıkansa, akılsızlıkla birlikte adaletsizlik ve aşırılıktır. Tanrılar, adaletsiz insanlara ve onların adaletsizliklerine göz yumarlar yeter ki bu haksızlıktan tanrılara da pay çıkarılsın; bu söz, tanrıların kandırılabilirliklerini söyleyenlerin sözü ile aynı kapıya çıkmıyor mu? Bir insan gülünç duruma düşmeden tanrıları bu söylediklerimizden hangisine benzer bekçiler olarak düşünebilir? Şarap sunularıyla ve kurban yağlarıyla yola çıkıp gemiyi ve yolcuları batıran kaptana (tanrılara) mı? Hiçbir şekilde. Bu tanrılara küfretmek demek. O halde, bütün tanrılar en önemli konularda bütün bekçilerin üstünüdür. Fakat ruh, kendisini ne işitme, ne görme duygusu, ne haz hiçbir şey bulandırmadığı zaman daha iyi düşünür, böylece kendi içine çekilerek teni uzaklaştırır ve onunla her türlü ilişkiyi elden geldiği kadar keserek gerçeği kavramaya çalışır. O halde burada da filozofun ruhu tene hiç değer vermiyor ve kendisi ile baş başa kalmaya çalışıyor. Fakat ruhu arıtmak, ruhu ne kadar mümkünse o kadar tenden ayırmak, tenin her noktasından hareket ederek kendine dönmeye kendi içine kapanmaya, mümkün olduğu kadar şimdiki ve gelecekteki hayatta bağlarından kurtulmuş gibi tenden kurtulmuş olarak ruhu kendisiyle baş başa yaşamaya alıştırmaktır. Ruhumuzun doğmadan önce var olduğu doğru ise, hayata kavuşmak ve tekrar doğmak için ancak ölümden doğabildiği ve yaşayanların ölümden doğduğu gerekli ise sonradan hayata geri döneceği için ölümden sonra da var olabilmesi gerekir. Söyle bakalım, şimdi, bizde gerçekten biri ruh öteki ten olmak üzere iki şey yok mu? Ruh nedir o halde, görülen bir şey midir yoksa görülmeyen bir şey mi? Ruh, bazen görme işitme yahut başka bir duyumun araya girmesiyle bir meseleyi incelemek üzere teni kullanır. Ruh, asla aynı kalmayan şeyden yana çekilip sürüklenir, kendinden sapıtır ve altüst olur, sanki sarhoşmuş gibi başı döner çünkü tabiatı gereğince bu türlü durumdaki şeylerle ilişki halindedir. Görünmeyen ruh da, kendisine yaklaşıp uyan başka bir yere, katkısız yere, görülmeyen yere, Hades ellerine, kendi adıyla anmak gerekirse iyi ve bilge bir tanrının yanına, birazdan ruhun da tanrı kabul etsin, gideceği yere gider. Ruh, kendisine benzeyene doğru, görülmeyene, tanrılık olana, ölmeyene ve bilgeye doğru gider. Ruh onlara erişince de, saçmalamaktan, manasızlıktan, korkulardan, yabancı sevgilerden ve insanın öteki kötülüklerinden kurtulmuş olur ve mutlu olur. Gerçek filozofun ruhu zevklerden, tutkularından, keder ve korkulardan, gücü yettiği kadar kendisini uzak tutar. Bu türlü tutkularla değil midir ki, ruh, tenin zincirlerine son haddine kadar vurulmuştur. Bir ruh hakkında kendisinin akıllı ve erdemli olduğu o halde iyi olduğu, başka biri için de akılsız ve bozuk olduğu o halde kötü olduğu söylenir. Ruh tenin bir türlü ahengidir, bir ruh ten ile ahenk halinde olduğu doğru ise hiçbir ruhun bozuklukta payı olmayacak. Ruh her nereye giderse, ona daima hayat getirir. Ruh tenden çıkınca, rüzgarın ruhu alıp götürmesinden dağıtmasından çocuklar gibi korktuğumuzu sanıyorum. Bir kere tenden ayrılınca, ruhun artık hiçbir yerde var olamayacağından, insan ölünce yok olacağından ve tenden çıktığı zaman bir nefes gibi dağılıp gideceğinden korkuyorlar. Ölen insanların ruhu Hades'te midir, değil midir? Ruhların bu dünyayı terk ederek ahrete gittikleri, oradan da gene dünyaya geldikleri, böylece ölümden hayata döndükleri fikri, eski bir geleneğe dayanır. Böyle ise yaşayanlar ölümlerden doğuyorlarsa, bundan, ruhlarımızın orada oldukları sonucunu çıkarmak gerekecek. Bizde gerçekten biri ruh öteki ten olmak üzere iki şey yok mu? Elbette var. Ruh, tenin zincirlerine son haddine kadar vurulmuştur. Ruh ve beden beraber olduklarında tabiat, sonuncuya köleliği ve boyun eğmeyi, birinciye komutanlığı ve efendiliği verir. Tanrı olanın tabiatı yönünde buyurmak ve idare etmek, ölümlü olanın ise boyun eğmek ve köle olmak için var edildiklerine inanmıyor musun? Elbette inanıyorum. Ruh en çok tanrılık olana, ölümlü olmayan, düşünülebile, yalın olana, dağılmayana, her zaman aynı kalana benzer; ten de, en çok insan olana, ölümlü olana, düşünülemeyene, çok şekilli olana, dağılına, asla kendisinin aynı kalmayana benzer. Ruh kendisine benzeyene doğru, görülmeyene, tanrılık olana, ölmeyene ve bilgiye doğru gider." (Platon, 1994: 135-140)

Gerçek tanrı ya da baba tarafından ruhani olarak yaratılan insanlar içinde Grekli olduğu kadar İsrailinin de bulunduğu ısrar eden Paul; Yunanlı da olsa Yahudi de olsa ruhtan doğan her insanın ezelden seçildiğini dolayısıyla yargılanmayacağını; fakat yasa ve günah altında yaşayarak lanetlenmiş olan bedenden doğanların ise, ne kadar yasaya titizlikle uyarlarsa uysunlar, böyle kalmaları halinde, kurtuluşa asla eremeyeceklerini savunmuştur. Paul'un bu sözlerinin altında yatan gnostik iman, gerçek tanrının yarattığı ruhtan doğmuş insanlar kurtulacak, tanrı benzerlerinin yarattığı bedenden doğanlar da lanetlenecektir içeriğinde olduğu için; Yahve/Demiurge gibi yerin yaratıcı ilahlarına tapanlar ve bunların çarpıtığı (daha doğrusu ruhsal olanı bedensel/fiziksel kıldığı) yasaya bağlananlar içinde bir tekinin dahi dürüst olmadığını savunmuştur. (Romalılara 3: 10) Oysa, gerçek tanrının temel sıfatları iyi ve dürüst olduğu halde, ruhani yasanın bedensel ve fiziksel yasa haline dönüştürülerek çarpıtılması nedeniyle, dürüstlüğü de ortadan kalktığını savunan Paul; ruhsal tanrı yasasını bedensel ve fiziksel hale dönüştüren Yahve muadili pek çok Demiurge'nin bulunduğunu, oysa ruhsal tanrı babanın tek olduğunu, bu tanrı benzeri Demiurgelerin yarattığı ve yasasıyla hükmü altına aldığı fiziksel kainatın yalan ve haksızlıktan beslendiğini, Yahve ve Demiurge gibi tanrı benzerlerinin yarattığı bedenden doğmuş insanların ise, gerçek ruhsal tanrıyı ve ruhsal yasasını aramaktan yüz çevirdiğini, her fırsatta ruhsal tapmaya ya da gerçek tanrıya yönelmeye engel olduğunu vs. öne süren gnostik görüşlere ilk kaynak oluşturmuştur.

Paul'un bedenden yaratılan insanları tanımlarken kullandığı, yalancı ve sahtekâr, hilekâr ve ayartıcı, savaş ve şiddet yanlısı gibi tanımlamalara açıklık getiren gnostikler; bedenden yaratılmış ve fiziksel yasaya bağlanmış bu insanları yaratan tanrı benzerlerinin kendileri bu nitelikte olduğu için yarattığı insanlar da böyle olmuştur şeklinde nedensel açıklamalarda bulunmuşlardır. Yani ruhsal-tanrısal gerçek yasayı fiziksel-bedensel kılan ve her yarattığında kendini gerçek tanrıya benzeten bu yer ile göğün yaratıcı tanrıları; kendileri kötü, hilekar, savaşçı, ayartıcı, kibirli, kıskanç vs., oldukları için; yarattıkları bu bedenden doğanlar da kendilerine benzemiş, tanrı korkusunu üzerinden atmış ve yasaya bağlılığı öne çıkartmıştır. Bedenden doğan ve ruhun denetimine girmeyen tüm insanların, yasa sayesinde günahkârlığının bilincine vardığını belirten Paul; sevgiden ve bilgiden nasibini almamış bu insanların, tanrıyı içlerinde arayarak kavramaktan ve tanrıyla uyumlu bir hale gelerek ruhun denetimine girmekten uzak kaldığında ısrar etmiştir. Açıkça ifade etmese dahi, ruhsal yasa fiziksel hale getirilerek çarpıtıldığı için, yasaya uymakla aklanılmayacağını dolayısıyla yasa aracılığıyla kurtuluşa erişilemeyeceğini kesinlikle vurgulayan Paul; yasaya harfiyen uyan ve yasa yoluyla kurtuluşa erdiğini sanarak rahatlayan ve kibri artan yahudilerin arınmadığında

ısrar etmiş; bu sözlerinin birer delili olarak da, fiziksel dünyanın gerçek tanrı huzurunda hesaba çekileceğini göstermiştir. Yahve'nin yasasının gereklerini yapmakla hiç kimsenin gerçek tanrı (baba) tarafından aklanamayacağına savunan Paul; yasa sayesinde günahın bilincine varır, bağlandıkları yasaya göre yargılanırlar, tanrı dünyayı yargılar vs., gibisinden sözleriyle, özellikle de gnostik Philip üzerinde etkili olmuştur, denilebilir. Nitekim Philip gnostik İncilinde de benzeri bir ifadeye rastlanılmaktadır:

“Burada yiyeceğim her şey Bilgi Ağacındır. Bu Adem'i öldürdü, fakat burada Bilgi Ağacı insanı canlandırdı. Yasa, ağaçtı. İyi ve kötü bilgiyi verme gücüne sahipti. Bunu ye şunu yeme dediği zaman ölümün başlangıcı oldu. Dünya bir hatadan doğdu. Çünkü dünya hiçbir zaman ebedi değildi, bu nedenle dünyayı yapan da. Gerçeğin bilgisine sahip olan özgürdür, fakat özgür insan günah işlemez.” (Mercan, 2003: 34, 36)

Gnostik Philip de tıpkı Paul gibi, yasayı iyi ve kötü hakkında bilgi veren bir kaynak (ağaç) olarak görmesine rağmen bu yasa bilgisinin kişiyi bilgiye (gnosise = tanrıya) ulaştırmayacağını ve kurtuluşa eriştiremeyeceğini savunmaktadır.

Paul'e göre yalnızca iman ile arınma olduğu için, kurtuluş da yasadan bağımsız olarak veya yasadan tam anlamıyla özgür kılınarak gerçekleşecektir. Nitekim Paul, *“Tanrı, insanları İsa Mesih'e olan imanlarıyla aklar. Bunu, iman eden herkes için yapar. Hiç ayırım yoktur. Çünkü herkes günah işledi ve Tanrı'nın yüceliğinden yoksun kaldı. İnsanlar, İsa Mesih'te olan kurtuluşla, Tanrı'nın lütfuyla, karşılıksız olarak aklanırlar”* (Romalıları 3: 22-24" ifadesiyle; yasanın olmadığını, günah düşüncesinin veya günah hissinin yasayla birlikte ortadan kalktığını, sorumluluk ve yargılamanın da olmayacağını ilan etmektedir. Yahve'nin yasasının ruhsal değil bu dünyaya özgü ve fiziksel olduğunu, doğrudan Yahve tarafından bedenden yaratılmışları kendisine bağlamak için bildirildiğini belirten Paul; Yahve'den de, günden da ve beden işlerinden de kurtulmak için öncelikle ve tamamıyla, yasadan özgür olmak gerektiğini vurgulamıştır. Nitekim, *“yasa tanrının gazabına yol açar, yasanın olmadığı yerde sınırı aşmak veya günah işlemek söz konusu değildir”* (Romalıları 4: 15) vs., gibi sözleriyle Paul; bedensel olarak yaratıldığı halde, iman ederek ve arınarak ruhun denetimine giren kişilerin dahi, yasadan özgür kalmalarının bir sonucu olarak günden da gazaptan da kurtulacaklarını belirtmiştir. Açıkça isim vermiş olmasa dahi, Yahve'nin yasasından da Yahve'nin kendisinden de kurtulan herkesin, aynı anda günden da ve sorumluluktan da kurtulacağını ve asla yargılanmayacağını belirten Paul; gerçek tanrının istediğime merhamet ederim istediğime merhamet etmem diyen Yahve gibi keyfi olmayacağını adil olacağını,

Yahve tarafından çarpıtılarak fiziksel kılınmış ve nebileri aracılığıyla kutsal metin haline getirilerek duyurulmuş olan günahın ve ölümün yasasının üzerinde var olan ruhani yasanın gerçek tanrının adil olduğuna tanıklık ettiğini vurgulamaktadır.

Paul'e göre, bedenden yaratılanlar ve ruhtan yaratılanlar olduğu gibi fiziksel yasa ve ruhsal yasa da vardır şeklinde açıkça ifade etmiş olmasa dahi, bedensel yasa Yahve'ye (ya da platonik ifadeyle tanrı benzeri Demiurgelere) ait iken ruhsal yasa gerçek tanrıya aittir, Yahve'nin yasası günahın ve yargılamanın dolayısıyla cezanın ve gazabın yasası olurken; gerçek tanrının ruhani yasası kurtuluşun yasasıdır. Günah üzerine kurulan Yahve'nin yasasının yalnızca günahkârları kuşattığını, günahkarların tamamının da bedenden yaratılmış ve yasaya bağlanmış kişiler olduğunu belirten Paul; yasaya bağlanarak günaha sürüklenen Yahudi olan da olmayan da, herkes günah işlediği ve böylece tanrının yüceliğinden yoksun kaldığını vurgulamıştır. Yasaya bağlanıp gereklerini yapmakla veya yasanın sınırları içinde kalıp beden isteklerine uymakla hiç kimsenin aklanmayacağını ısrarla savunan Paul'ün bu görüşünün gnostik açılımı kanımızca şöyle olabilir: Yahve/Demiurge gibi alt ilahlar kendilerini her hususta gerçek tanrıya benzettikleri ve gerçek tanrının yarattığı her şeyin kopyasını ya da çarpıtılmışını yarattıkları için ruhsal olanı fiziksele dönüştürmüş, ruhani insan ve ruhani yasanın yanında ve karşısında bedensel insanı ve fiziksel yasasını yaratmışlardır. Bu yüzden, ruhani olanlar günahattan da yasadan da hariç tutulmuştur, asla yargılanmayacaklardır diyen Paul; bedensel-fiziksel varlıkları yaratma gücünü verdiği tanrı çocuklarına sahip olsa da baba dışında gerçek tanrı tanımayan platonistlerden farklı olarak, insanlar ile tanrı arasında bir özdeş tanrıyı ya da biricik tanrının oğlunu (İsa'yı) sıkıştırmış, bedensel ya da ruhsal olan fakat ruhun denetimine giren insanların kurtuluşunu Yahya değil de doğrudan bu özdeş tanrı-insana bağlamıştır.

Kimin ruhtan kimin de bedenden yaratıldığı görünüşte belli olmadığına göre, Yahve'ye taparak ve yasasına bağlanarak değil de İsa'ya taparak kurtuluşun gerçekleşeceğini belirten Paul; insanların affı uğruna çarmıhta kendisini kurban olarak sunan İsa'ya iman ederek ulaşılan ruhsal fidyeyi, bağlanılan yasa yoluyla ulaşılan günaha düşmeme halini birbirinden farklı tutmuştur. Paul'ün bu gizli gnostik ayrımcılığı ışığı altında, İsraililerin tanrısı Yahve'nin sözlerini aktaran Eski Ahit'i İsa'nın kanıyla bağıtlanmış Yeni Ahit'le birleştirmiş olan hristiyanların büyük bir çoğunluğu fiziksel bir bağlılık içindedir, fidyeye ile kurtuluşa ermek yerine yasa ile bağlanmayı dilemektedirler. Ruhsal olan gerçek sözlerin çarpıtılmış bir Yahve kopyası olarak gördüğü Eski Ahit; İsa'ya taparak iman ile arınmayı içermediği gibi, tanrının gerçek adaletinin bir ifadesi olarak yaratıp seçtiği ruhani hristiyanlara özgü de

değildir. Her ne kadar çarşıta kendini tanrıya kurban olarak sunan İsa'ya tapan herkes imanla aklanacaktır ve kurtulacaktır dese de Paul, tanrı adaletini göstermiştir sözüyle; tanrı inanarak kendisiyle barışan ve böylece de aklanmış kişileri yaratıp seçtiği için, ruhani seçilmişleri önceden belirlemiştir iddiasındaki gnostik hristiyanlara zemin hazırlamıştır.

3. Paulist Düalizm : Ruhsal Babanın Gerçek Tanrılığı Karşısında Yaratıcı Tanrılar

İsa'nın gerçek tek tanrının ruhunu bedeninde taşıması, diğer insanların da kendilerini yaratan yaratıcı (demiurgik) tanrıların ruhlarına sahip olarak tanrıların mizacına göre eylemde bulunması gibi platonik ve gnostik görüşler; ruhun bedene girerek etten kemikten vücudun canlanarak ve hareket ederek hayat bulması, bedene giren ruh ile sahibinin akıl ve ahlakla birlikte kişiye karakter kazandırması, bedeni kullanan ruhun tenden çıkmasıyla kişinin ölmesi, ruhu bedenden görevli alt tanrının (tek tanrıçılıkta meleğin) çekip çıkarması vs., gibi vahiy dinlerine ve bunların kutsal metinlerine de geçen tüm bu görüşler, aslında, Paul'den asırlar önce Yunan filozofları tarafından öne sürülmüş ve Platon tarafından da kesin bir şekilde ifade edilmişti. Platon'dan Paul'e ve gnostiklere gelinceye kadar düalist tanrı imanını benimseyen bir kimseye göre; gerçek tanrı ruhtur, mutlak iyidir, en üstün akıl sahibidir, bilgelik ve ahlakla donatılmıştır, ruhsal olarak tapılır; şu halde bu tanrı tarafından yaratılmış ruhsal insanlar da tanrının kendi sıfatlarını taşımalıdır, hayvanlık bu gerçek tanrıya yakışmadığı gibi hayvana has haller de yarattığı bu insanlara asla yakışmaz. Diğer bir deyişle, sadece Paul'e değil gnostiklere ve onların bağlandığı platonist felsefeye göre, gerçek tanrı ve dolayısıyla onun yarattığı insanlar; şehvani değildir, altın ve savaş peşinde koşmazlar, kindar ve kıskanç değildir, övülmeyi sevmezler. Zira gerçek tanrının kıskanç olmaya ve övülmeye gereksinimi yoktur, platonistlere ve gnostiklere göre, tüm bu özellikler yerin tanrılarına ya da şeytan diye lanetlenmiş cinlere özgüdür. Adı ister Yahve isterse de Demiurge olsun, tanrı benzerlerine veya alt ilahlara özgü sayılan, maddiyat ve savaş düşkünlüğüne dayanan tüm bu nitelikler gerçek tanrının temel sıfatlarından olan iyilik-akıl-erdem vs., gibi özelliklerine kesinlikle aykırıdır. Paul'e göre, Davut savaşa çağıran Yahve'nin ruha-babaya aykırı karakteriyle donatılmış olarak bedeni sembolize ettiği için; ister istemez, bedene göre İsa da, Yahve'nin (Demiurge'nin) yarattığı Davut'un oğlu veya insanın oğlu olmaktadır. Hâlbuki ruha göre İsa ise, tanrının oğlu olarak seçilmiş bir kimsedir. İsa, ruhen tanrının oğlu iken, beden ise insanın oğludur. Davut'un soyu ve kutsallığın ruhu simgeleştirmesiyle, beden-ruh aykırılığını ve yerin tanrı benzerleri ile göğün (cennetin) gerçek tanrısı ikilemini İsa'nın şahsında irdeleyen Paul; İsa'yı da, adeta beden ile ruh, ya da aynı anlama gelmek üzere doğal ile tanrısal olmak üzere ikiye ayırmıştır.

Böylece, doğal ve ruhsal ayrımıyla Paul, ayrı ayrı şahıslar olarak kamplara ayrılan platonik-agnostik düalizmi, tek bir kişinin içine yerleştirmiştir. İyilik ve aydınlık tanrısının yolundan gidenler ile kötülük ve karanlık tanrısının yolundan gidenler olmak üzere, bütün insanların iki büyük ve zıt cepheye ayrıldığı ve birbirleriyle savaştığını savunan zerdüştlüğün aksine; paulizmde, cepheler ve çatışmalar kişinin kendi içine taşınmıştır, her insan bedeninin arzularına uymak veya ruhun gereklerini yerine getirmek zorunluluğunda bırakılmıştır. Tüm insanları kapsayan ve ikiye ayıran makro düalizmin, tek bir kişi içindeki mikro düalizme dönüşmesiyle; insan benzeyişindeki Davut'un soyuyla beden olarak İsraililerin tek tanrısı Yahve tarafından yaratılırken, taşıdığı kutsallık ruhu bakımından baba tarafından yaratılan İsa örneğinde olduğu gibi, paulizmde her insan ruh ile bedeniyle iyi ile kötü iki tanrının birlikte fakat birbirine aykırı olarak yarattığı iki farklı insan haline gelmektedir. Mikro düalizmi her mektubunda gizli ve sembolik bir tarzda işlemiş olan Paul, kendisini tanıtırken dahi, bir taraftan ruhani olarak seçilmiş bir kimse ve diğer taraftan da İsa'ya kul olarak bağlanan bir kişi olmak üzere iki taraflı bir açıklama içine girmiştir. Vaazlarında dahi aynı tarz düalistik anlayışı ifade eden Paul; bir taraftan bedene göre kurtarıcı olarak gördüğü İsa'nın sözlerine göre öğüt verdiğini, diğer taraftan ise ruha göre bilgiler aktardığını belirtir. İsa'nın kendisini dahi böylesine bir düalist açıdan incelemiş olan Paul'e göre; solundaki bedene göre İsa ele verildiği gün korku ve endişe içindedir, çarmıh acısından bir an önce azat edilmeyi tanrıdan dilemektedir; sağındaki ruha göre İsa ise, çarmıha koşmaktadır, kutsal ruhla bütünleşmeyi ya da babaya kavuşmayı arzulamaktadır. İsa'nın da bu tutkuya eriştikten sonra vahye başladığını ya da diğer bir deyişle ölümden dirildikten sonra havarilerine görünerek onlara yön verdiğini vurgulayan Paul, kendisinin de, şefaatçinin suretini alarak yeniden doğmuş bir elçisi olduğunu söylemiştir.

Ruh-beden ikilemi altında Paul, gnostik (platonist/zerdüş) düalizmini ne kadar kişi içine sığdırmış olsa da; hangi ulustan gelirse gelsin İsa'nın yolundan giden herkesi adeta ayrı bir ulus olarak dikkate almış olmasıyla, mikro düalizmden tekrar makro düalizme geçiş yapmış olmaktadır. Paul, demektedir ki; "her ulustan insanın iman edip söz dinlemesini sağlamak için, Mesih aracılığıyla ve onun adı uğruna tanrı lütfuna ve elçilik görevine sahip olarak, İsa Mesih'in çağrılmışları olan sizler de bu ulustansınız, kutsal olmaya çağrılan tanrının bütün sevdiklerine babanız tanrıdan ve Rab İsa Mesih'ten lütf ve barış olsun" (Romalılara 1: 5-7) Tüm uluslar arasından ruhani olarak seçilmiş olup da bundan haberdar olmayan kimselere yönelik kendi elçilik görevini ruhsal iş olarak nitelendirmesine rağmen, Paul, İsrail'deki havralar karşısında hristiyan kiliselerini kuran Peter'in İsraililere karşı üstlendiği misyonunu

da bedensel görerek gnostik bir yorum içine girmiştir. Zira gnostikler, İsraililerle sınırlı olan Peter'in mesajının demiurgik ve dolayısıyla kusurlu olduğu için; asla gnosis'i içermediğini belirtmişler, gizem ve bilgi yoluyla kesinlikle gerçeğe yönelmediğinde ısrar etmişlerdir. Tıpkı, kutsal metinler yoluyla kurtuluşa erişilemeyeceğini bildiren İsa (Matta 5: 17-19, Matta 6: 7, Matta 10: 20; Yuhanna 5: 39) gibi, Kutsal Kitap yerine sadece ruhun söylettirdiği yaşayan sözlerde gerçeğe ulaşılacağını vurgulayan gnostikler gibi; Paul de, kendi bilgeliğinin insan düşüncesinden kaynaklanmadığını (1. Korintliler 1: 17, 2: 6) ısrarla savunmuştur. Gnostikler de Paul de, Eski Ahit olarak adlandırılan İsraililerin kutsal yazıları aracılığıyla kurtuluşa erişilemeyeceğini, ancak, ruh aracılığıyla gerçeğe dolayısıyla tanrıya kavuşulacağına iman etmiştir. Kutsal metin odaklı ve İsraililerle sınırlı kalmış Peter'in görevinin bundan dolayı hatalı ve dünyasal olduğunu, ancak ruhani seçilmişlerin oluşturduğu ev halkına karşı sorumluluklarının bulunduğunu (Romalılara 1: 14) belirtmiştir.

Ruhani olanın (baba, İsa) gerçeği ve bilgiyi taşıdığını, bedensel olanın (Yahve, kutsal yasa, kutsal metinler) ise kusurlu, yetersiz ve hatta saçmalıklarla dolu olduğunu savunan Paul, bilginin bu dünyevi olan ya da olmayan (bedensel veya ruhsal) ayrımıyla; gnostiklerin tanrı benzeri alt ilahların yaydığı yalanlar dışında, kişinin kendi içinde çıktığı ruhani yolculuğuyla kavuştuğu gnosis (bilgi = tanrı = gerçek) gizemini hristiyanlığa uyarlamıştır. Tıpkı Paul'ün seçilmişleri gibi gnostiklerin sevgili tanrı tarafından yaratılmış ve ruhani olarak da kutsanmış insanlar da, eninde sonunda ulaşacakları gerçek bilginin sahipleri olarak görülmüştür. Elbette Paul ile Platon'un görüşlerinden oldukça fazla etkilenen gnostikler arasında önemsiz de olsa bazı farklılıklar bulunmaktadır. Platon'a ve gnostiklere göre, tanrıyı ruhsal olarak yaratılmış olan herkes kendi içinde arayabilir, tanrıya ulaşmak için ruhani yolculuğa çıkan bu kimse İsa da olabilir sıradan görünen bir kimse de olabilir, gerçek tanrı tarafından yaratılmış olan herkes içindeki bu gerçek tanrıya (baba'ya) ulaşabilir. Oysa Paul'e göre, ruhsal tapınma ile içindeki tanrıya yönelen bir kimse, gerçek tanrıya veya babaya değil de, babanın alt versiyonu olan İsa'ya kavuşmakta, yalnızca İsa doğrudan babaya ulaşabilmektedir. Yerin sahte ilahları veya tanrı benzerleri, ile, gerçek tanrıyı birbirinden ayırmak maksadıyla, Paul'ün yazılarını örnek almış olan gnostikler; tıpkı Paul'ün babamız tanrı derken gerçek tanrıyı ve bazı metinlerde de yalnızca rab derken Yahve'yi kast ettiği gibi, bilgiyi veren tanrılar arasında bir ayırım yapmıştır.

Pek çok gnostik, Paul'ün bu üstün yazı tekniği karşısında hayran kalmış; felsefi eğilimler hakkında ayrıntılı bilgiye sahip olmayan dindarlar yazılarındaki bu ince ayrımı asla fark edemeyeceği için, Paul de, sözlerindeki derin anlamı ruhsal olarak tapınmayanların kesinlikle

sezemeyeceğini öne sürmüştür. Paul'un bu simgesel yazı üslubundaki farklı niyetleri sezen Tertullian bile, İsraililerin kitabı Eski Ahit'in bütün hristiyanlar tarafından kutsal olduğuna inanılmasını sağlamak ve korumak için, kutsal metinleri sorgulamaya yanaşmamak maksadıyla, '*biz okuduğumuz söz ile çağırıyoruz, bilgisiz olduğumuz için akılsız olarak görülmüyoruz*' (Bauer, 1971: 69) demek zorunda kalmıştır. Doğrudan rab dediğinde Yahve'yi, baba dediğinde gerçek tanrıyı ve rab mesih dediğinde ise Yahve'nin karşısına çıkardığı İsa'yı kast etmiş olan Paul; açıkça Yahve'yi tanrı olarak kabul etmese ve Yahve ismini yazılarında hiç kullanmasa dahi, tıpkı platonistler ve gnostikler gibi, insanları doğal ya da ruhsal olmak üzere iki gruba ayırmıştır. (1. Korintliler 2: 14-15) İnsanları doğal ve ruhsal olmak üzere böylesine iki büyük kampa ayırırken, İsa'nın tanrılığını kabul ederek babaya ulaşmayı gaye edinenleri ev halkı (1. Korintliler 1: 11-15) olarak tanımlarken, Paul; dayandığı ve yansıttığı platonist-gnostik felsefenin bir gereği olarak, ruhani insanları gerçek tanrı yarattı doğal insanları ise tanrı benzerleri yarattı demese dahi, doğal ve ruhsal bütün insanları baba yaratmıştır da dememiştir. Belki de, platonist/gnostik felsefeden ilham aldığını gizlemek ve yadsımak için, bir anda tek tanrı kutbuna geçmiş; Yahudi olanın diğer insanlardan hiç bir üstünlüğü olmadığını belirtmek maksadıyla, insanları kötülük eden ve iyilik yapan şeklinde ayırma bağlı kılmış, tanrı insanlar arasında ayırım yapmaz (Romalılara 2: 11) demiştir.

Paul, yazdığı Romalılara isimli mektubunda demektedir ki; "bir yol bulup yanınıza gelmek için dua ediyorum, çünkü ruhça pekişmeniz için size ruhsal bir armağan ulaştırmak üzere size gelmeyi çok istiyorum; çalışmalarımın sizin aranızda da bir ürün vermesi için yanınıza gelmeyi bir çok kez amaçladığımı ama şimdiye dek hep engellendiğimi bilmenizi istiyorum" (Romalılara 1: 11-12). İsmen kimler olduğu meçhul kalmış olan Paul'un mektubunda sözünü ettiği bu kişilerle şahsen görüşmek istediğini açıkça bildirmesine rağmen, görüşme konusunun ne olduğundan hiç söz etmemiştir. Kiminle ne maksatla veya hangi konu içeriğinde görüşecektir, Paul'un mektubunda hiç belli değildir. Şahsen konuşmak istediğinde ısrar ettiği bu mektubunu kutsal metin olarak kabul eden sıradan bir okuyucu bile, bu satırlar altında gizli bir anlamın ya da maksadın yattığını derhal fark eder. Paul'un yazdıkları bir bütün olarak dikkatle irdelendiğinde, ne zaman ki tanrıma şükrediyorum (Romalılara 1: 8) diye yazmışsa asla Demiurge/Yahve gibi yalancı tanrıları kast etmiyor fakat gerçek tanrıyı ima ediyor demektir. Yine, ruhumla tapındığım tanrı dediğinde, anlatmak istediği tek şey, babadır. Ruhsal tapınmayla, '*diri ve kutsal olan tanrıyı hoşnut etmek için, bedeninin kurban olarak sunulmasını*' (Romalılara 12: 1) kast eden Paul; böylece ruh ve gerçek olan iyiler alemindeki yüce tanrıya ancak ruhsal olarak tapılır özetindeki Yunan filozoflarına ait olan bir ilkeyi,

kurban sunumu formatıyla hristiyanlığa uyarlanmış bulunmaktadır. Bedeni hiçe sayarak ya da ölmüş bilerek bedensel kişiliğin tanrıya kurban olarak sunulmasıyla gerçekleşen bu ruhani tapınma, içindeki tanrıya yönelerek gerçeğe ve dolayısıyla bilgiye ulaşma halinin de temel koşulu olarak kabul edilmektedir. Şayet, ruhani gerçeklerin ya da tanrısal bilgilerin asla yazılı metinler içinde bildirilmediği hakkındaki Paul'un temel gnostik imanı, burada anımsanacak olunursa; mektubunda görüşmek istediği konuyu neden açıkça belirtmediğinin sebebi veya mantığı da anlaşılmış olacaktır.

4.Paulist Çatışma: İsa'nın Ruhsal Tapınması ve Musa'nın Bedensel Yahve Yasası

Yeri ve göğüyle görünen cisimsel kainatı içindeki tüm varlıklarıyla yaratmış olan alt tanrıların ruhunu bedenlerinde taşıyan ve tenden (cinsel ilişki yoluyla) yaratılan insanların⁶ Adem'in nesli olduğuna inanan gnostiklerle uyumlu olarak, Paul, geleneklere bağlanan bütün İsrailileri, bir tür yaratıcı tanrı olarak gördüğü Yahve'nin yasası altına girenler olarak adlandırmıştır. Gerçek tanrının görüntüsü (İsa) ve onun elçisi (Paul) olarak, platonik anlatımla yeryüzünün tanrılarına ve göğün tanrı benzerlerine karşı girişilen bu muazzam mücadele içinde, elbette öne çıkan fakat ismi hiç geçmeyen Yahve olmuştur. İsa kadar Paul de sürekli olarak uyarmakta, yasaya (Yahve'ye) bağlı kalanların yasaya göre yargılanacaklarını (Romalılara 2: 1) bildirmektedir. Oysa ruhtan yaratılmış İsraili olsun ya da Gentiles (uluslar) olsun, bunlardan hiç birinin Yahve'nin de Demiurge'nin de yasası altında olmadığını, bedenden yaratılmışların yasanın hükmü altında yargılanacaklarını ısrarla

⁶ “İnsanda tanrısal alemde kaynaklanan ilahi bir cevherin bulunduğu inancı, gnostisizmin insan anlayışının odak noktasını oluşturan bir fikirdir. Gnostiklere göre insan üç unsurdan oluşur: Beden, can (nefs) ve ruh. Bunlardan beden ve can bu aleme, yani süfli madde alemine aittir; zira beden, yüce tanrıdan kaynaklanan, onun tarafından yaratılan bir şey değil, kötü varlık demiurg tarafından karanlık aleme ait olan madde kullanılarak oluşturulan bir unsurdur. Can (veya nefis) ise yeryüzüne bağımlı olan bedenin maddi aleme yönelik hislerini, arzu ve isteklerini ifade etmektedir. Öte yandan insanı oluşturan üçüncü unsur ruh ise ilahi alemde doğum ve ölüm çarkına sahip olan bu süfli aleme düşmüş bir cevherdir. Işık aleminden gönderilen bir başka ilahi varlık tarafından asli tabiatının kendisine öğretilmesi yoluyla uyarılması ve böylelikle nihai kurtuluşun sağlanması, gnostik soteriolojinin temel çerçevesini oluşturmaktadır. Gnostik düşünceye göre ruh, ait olduğu yüce tanrısal alemin karakteristik özelliklerine sahip olan bir varlıktır. Diğer ilahi varlıklar gibi o da hayat ve ışık prensiplerine sahiptir. Nitekim o, sahip olduğu bu özellikleriyle, bedeni kötü varlıklarca şekillendirilen ilk insan Adem'i hareketsizlikten, durgunluktan ve ölümlükten kurtaran unsur olmuştur. Gnostik mitolojide, yüce tanrının etrafında yer alan alemlerin (aeonların) tanrıdan tezahür ettikleri düşünüldüğüne göre ışık aleminin bir unsuru olan ruhun da köken itibarıyla yüce tanrıdan zuhur etmiş olduğu söylenebilir. Bazı gnostik metinlerde ruh, tıpkı düşüş olayının başlatıcısı Sophia gibi dişi bir varlık olarak görülür. Gnostisizme göre süfli madde alemine indirilen ve beden içerisine konulan ruh, bu durumdan hiç de memnun değildir Zira o, tamamen yabancı olduğu bu kötülük aleminde temizliğini kaybetmiş, beden ve nefis tarafından çepeçevre kuşatılarak kirletilmiş, kendi alemine ve asli yapısına yabancı olmaya zorlanmıştır. Ruhtan bahseden hemen hemen bütün gnostik dokümanlarda ruhun bu dramatik durumu çarpıcı ifadelerle tasvir edilir. Gnostisizme göre yeryüzüne ve bedene indirilmiş (atılmış) olmaktan memnun olmayan ruh, ağlayıp haykırmakta, yüce tanrıya yalvarmakta ve hapishane hayatı yaşadığı bu kötü alemde kurtarılmayı istemektedir. Öte yandan bazı gnostik metinlerde ise beden içerisine konulan (ya da atılan) ruhun, kendisinin karanlık alemine gönderilişiyle ilgili ilahi iradenin farkında olduğu ve görevinin bilinciyse hareket ettiği vurgulanır.” (Gündüz, 1997: 134)

vurgulayan (Romalılara 2: 12-16) Paul; çürümeye mahkûm olmuş bedenlerine rağmen ruhtan doğmuş bu insanların, Yahve'nin de Demiurge'nin de yasalarını kendilerinde geçersiz kılmış olduklarını sürekli tekrarlamıştır. Yahve'nin peygamberleri aracılığıyla bildirdiği, özellikle de Musa tarafından gayet anlaşılır bir şekilde açıkladığı kutsal yasa ve metinler; ne gerçek tanrıya (bilgiye = kurtuluşa) ulaştıracağı ve ne de ruhsal tapınmayı sağladığı için, Paul açısından bedendeki Yahudilik işaretinin ya da Yahudinin tanrısal nişanının (Romalılara 2: 26-29) hiç bir önemi de yoktur. Yasanın emrettiği her şeyi bu temel bakış açısına göre irdelemiş olan Paul; yasanın her buyruğunu da, böylesine bir gnostik sembolizmin taşındığı örtülü sözler ve derin anlamlar tasviriyile açıklamıştır. Gnostiklerin tanrı benzeri ya da yerin savaşçı dolayısıyla hilekâr ilahı olarak yerden yere vurduğu Musa'nın tanrısı Yahve'nin, seçtiği ulusu (İsraillileri) diğer uluslardan farklı kılmak maksadıyla verdiği 'sünnet ol' buyruğunu da, bağittadığı tanrısal ahit bağıını hiçe sayarak, bu bakış açısıyla yorumlamıştır. Yahve'nin kutsal nişanını ve Yahudinin de ulusal seçilmişlik işaretini bedeninde taşımak maksadıyla, sünnet olarak Yahve'ye itaat eden ve yasaya teslim olan tüm İsraillileri bedensel olarak tapanlar grubunda görerek, Paul; yasaya karşı gelirsün sünnetli olmanın sana ne yararı olacaktır sorusuyla, Yahve'nin sünnet buyruğunu, öncelikle yasanın bütünü açısından eleştirmiştir. Yasaya uyan ve sünnet olan İsraillileri, yerin tanrılarından Yahve tarafından bedene göre yaratılmış kimseler olarak gördüğü için Paul, Gentiles içinde ruhsal olarak gerçek tanrı tarafından yaratılan bazı kimseleri İsraillilerden üstün tutmuştur. (Romalılara 2: 27)

Açıkça ifade etmiş olmasa dahi, gerçek tanrı tarafından yaratılmış bu seçilmiş insanları, Yahve tarafından bedensel olarak yaratılan ve yasaya uyan İsraillilere karşı üstün görmüş olmasıyla Paul; Yahve'nin demiurgik (bedene-dünyaya özgü) yasasına itaat eden İsraillileri, gerçek tanrının ruhani yasasına uyan ve ruhsal olarak da babaya tapınan İsrailli veya Gentilli seçkinlerden daha aşağı görmüştür. Ruhsal yasaya uyan ve ruhani olarak tapınan İsraillileri içten Yahudi, Musa'nın şeriatine uyanları ve sünnet olanları da dıştan yahudi olarak tanımlayan Paul'un sözlerinin (Romalılara 2: 28-29) gnostik açılımı şöyledir; yerin yaratıcı ilahlarından Yahve'nin (Yunanlılar için de Demiurge'nin) yasası ve peygamberleri aracılığıyla duyurduğu sözlerinin tamamı, kâğıt üzerine yazılmıştır ve bedensel olarak itaat etmeyi zorunlu kılmaktadır; oysa, gerçek tanrı babanın yasası, seçtiği dolayısıyla kendisinin yarattığı insanların yüreklerine yazılmıştır. Şu halde kâğıt üzerine insan eliyle yazılmış bilginin de buyruğun da hiç bir önemi ve yararı yoktur. Zira hepsi, gnostiklerin şeytanla bir tuttuğu, iyiliğin olduğu kadar kötülüğün de sahibi olan, savaşçı ve hilekâr İsrail tanrısı Yahve'ye özgüdür. Yasaya bağlı ve peygamberlerin sözlerini kutsal bilen İsrailli, bu nedenle,

Paul için dıştan Yahudi olurken; söze uyan veya ruhsal olarak tapınan, gerçek Yahudi veya içten Yahudi olmaktadır.

Ne kadar Yahve'yi ve yasasını hiçe saymış olsa da, Paul, tıpkı Yahve gibi gerçek tanrının da İsrailiyi diğer uluslardan önde tuttuğunu ima etmiş olmasıyla (Romalılara 1: 16; Romalılar 2: 9-10), babayı Yahveleştirmiştir. Diğer bir deyişle, gerçek tanrı tarafından yaratılan dolayısıyla da ruhsal olarak seçilen her kişiyi, içten Yahudi veya gerçek Yahudi olarak nitelendirmiş olmakla Paul, İsraili daima simgesel anlatımının ana temasını oluşturmuştur. Paul'ün içten ya da dıştan Yahudi simgeselleştirmesinin, gnostik ve platonik açılımı; yerin tanrı benzerleri kendilerini gerçek tanrıya benzetmiş olduğu için, gerçek tanrının da yarattığı seçkin insanlar içinde İsrailiye (içten Yahudiye) öncelik tanıdığı, bu nedenle de Yahve'nin İsrail ulusunu seçtiği olabilir. Paul'ün hiç dikkat çekmeyen bu gizli gnostik insan ayrımcılığını, Yahve'nin yasasına bağlanan İsrailileri (dıştan Yahudi) kınayan ve aşağılayan sözleri öne çıkar. Yahve'ye tapan ve yasasına da bağlanan bedensel İsraililerin, uluslar tarafından yasaya göre yargılanacaklarını (Romalılara 2: 27) belirten Paul; ruhsal olarak tapan seçilmiş kimselerin yasadan özgür olduklarını, zira Yahve yasasının ruhani olmadığını ısrarla savunmuştur. Benzer şekilde, tıpkı bedene göre yaratılan ve tanrı benzerlerinin ruhuyla yaşama kavuşan tüm bedenden doğmuş (doğal) kişilerin tanrının ruhuyla ve ruhsal olanla ilgilenmediği gibi dıştan Yahudi de, gerçek tanrıyı ve ruhsal yasayı veya ruhsal tapınmayı da bilemez ve asla istemez. (1. Korintlilere 2: 14-15) Oysa gerçek tanrı tarafından ruhsal olarak yaratılmış seçilmiş kimseler, tanrı lütfunu insan bilgeliğinin sözleriyle değil de ruhun öğrettiği sözlerle bildirdiği için, ruhsal kişinin her konuda hüküm verebilme güç ile konumda bulunduğunu vurgulayan (1. Korintlilere 2: 13-15) Paul; bu seçkinlerin sadece insanlar üzerinde değil, melekler ve cinler gibi tüm görünmezler üzerinde de kesin üstünlük ve erklerinin bulunduğunu savunmuştur. Zira Paul'ün görüşüne göre, melekler ve cinler gibi bütün görünmezler de ruhanidir. Melekleri ve cinleri gerçek tanrının değil de tanrı benzerlerinin yaratmış olması; gerçek tanrı tarafından yaratılan ruhsal insanlardan bu görünmezlerin aşağıda olmasına, tanrı benzerleri tarafından yaratılan bedensel insanlardan (ya da dıştan yahudilerden) meleklerin ve cinlerin üstün olmasına yol açmıştır. Bu yüzden, ruhsal kişiler, cinlere emirler yağdırmakta veya görünmezlerle konuşabilmektedir.

Ruhsal kişi Gentiles olsa (yani diğer uluslardan gelse) bile, Yahve'nin yarattığı dıştan Yahudiden daima ve kesin olarak üstün olması nedeniyle; yasaya bağlanan İsraililerin, yeri göğü yarattığına iman ettikleri Yahve tarafından seçilmiş olmaları yüzünden övünmelerini hiç önemsememiş ve hatta pek çok kez aşağılamış olan Paul'e göre; gnostik açılımla, dıştan

yahudilerin hepsi yalancı bir tanrıya tapmaktadır, bağlandıkları Yahve'nin yasası beden üzerine hüküm getirmesi için de asla ruhani değildir. Bu nedenle, yeri göğü yaratan tanrıya taptıkları için, yasaya bağlanan bu İsraililerin, kendilerini diğer uluslardan üstün görmelerine hiç gerek olmadığını belirten, Paul; uluslar içinden ruhani olarak yaratılan ve ruhsal olarak tapınan bazı kimselerin, bu dıştan yahudilerin üstünde olduğuna dikkatleri çekmiştir. Paul'un, diğer uluslar içindeki ruhsal tapınanların dıştan yahudilerden daha üstün olduğunu vurgulayan sözünün gnostik açılımı; ruhani gerçekleri bildiren ve ruhsal yasaya da sahip olan bu tek gerçek tanrının, daima ve her yerde, yeri ve göğü içindekileriyle birlikte yaratmış olsa dahi tanrı benzerlerinden üstün olduğu anlamını içermektedir. Bu gnostik açılımın devamı da, ruhsal ve iyi olan gerçek tanrının yarattığı insan, bedensel ve hilekar olan alt ilahların yarattığı insandan (ve hatta melekler ile cinler gibi tüm görünmezlerden) elbette üstün olacaktır, iddiasını taşıyacaktır. Şu halde, İsraililerin, Yahve'nin seçilmiş ulus iddiasına dayanarak kendilerini diğer uluslardan üstün görmelerini asılsız bulan Paul, gizliden ve içten gerçek tanrıyla ruhsal bir bağ içinde bulunan bu kimseleri, demiurgik (Yahveist = şeytani) tanrılara tapınanlar arasında gördüğü dıştan yahudilerden daha değerli ve yararlı görmüştür.

Öyleyse, Yahve tarafından yaratılmanın ve ulus olarak da seçilmenin ne gibi bir üstünlüğü vardır (Romalılara 3: 1) diye soran Paul; sünnet olmakla ne kazanılır sorusu altında görüş bildirerek, yasaya bağlanmanın asla kurtuluşu getirmeyeceğini, tam tersine, yasadan kurtularak gerçek tanrıya ulaşılacağını savunmuştur. Aslında Paul'un sorduğu bu sorunun cevabı veya gnostik açılımı, gnostiklerin rağbet ettiği Thomas İncil'inde de vardır. (Mercan, 2003: 54, 53) Thomas İncil'ine göre, Yahve tarafından şart koşulmuş bedene özgü bir ibadet olan oruç ne denli yararsız ve terk edilmesi gereken bir yöneliş ise, bedenini seçilmiş olduğunu belirten bir işaret olarak sünnet de (Yaratılış 17: 1, 4, 6, 7, 8, 10, 11, 13, 14) o denli yararsız ve anlamsız bir farklılıktır. Her ikisi de, yasa yoluyla Demiurge ile bağlantı kurmanın koşulları haline getirilmiştir. Gerçek sünnetliliğin ve gerçek oruçluluğun, ruhta olduğunu, inananı kurtuluşa ruhsal tapınmanın ulaştıracağını savunan gnostiklere ve artık ilk gnostiklerden biri olduğunu rahatlıkla söyleyebileceğimiz Paul'e göre; beden ile tapmanın ve beden aracılığıyla tanrıyla (Demiurge/Yahve) bağlantı kurmanın, hiç bir yararı yoktur.

Tanrı'ya beden ile tapmanın hiç bir yararı olmadığını savunan tüm gnostikler gibi Paul de, Yahudinin ne üstünlüğü vardır ve sünnetli olmanın yararı nedir şeklinde sorduğu bir soruya verdiği cevapla tanrıyla (Yahve ile) kurulan bedensel bağı öne çıkartmak istemiştir. Paul, bu soruya, *'tanrının sözleri yahudilere emanet edilmiştir, bazı yahudiler güvenilirmez çıkmışsa bundan ne olur, bu yahudilerin güvenilirmezliği tanrıya olan güveni ortadan kaldırır mı'*

(Romalılara 3: 1-3) şeklinde verdiği cevapla, yine düalistik simgeleştirme sahasındaki üstün maharetini kullanmıştır. Nitekim burada tanrı sözü derken doğrudan gerçek tanrıyı (babayı) kast eden, tanrısal sözün (gnosis = bilgi = gerçek) ruhsal tapınma sayesinde gerçek tanrının ruhsal olarak yarattığı seçilmiş insanlara aktarıldığını ima eden Paul; tıpkı diğer gnostiklerin iddia ettiği gibi, tanrı sözleri seçilmiş bu ruhani kişilere aktarılırken görünmezler ve tanrı benzerleri (Demiurge/Yahve) tarafından öğrenilmekte çarpıtılarak nebeleri aracılığıyla bildirilerek kâğıt üzerine dökülmektedir. Bu nedenle, kendini gerçek tanrıya benzeten tanrı benzerlerinin her sahada tanrıyı örnek alıp yarattığı insana varıncaya her şeyin kopyasını yarattığı gibi, gerçek tanrının yalnızca ve doğrudan kendi yarattığı ruhsal insanlara söylediği sözün çarpıtılmış (ruhsal olanı bedensele çevrilmiş) müsveddeleriyle karşılaşmaktadır. Gnostiklere göre, babaya ruhsal olarak tapan ve tanrıya (bilgiye = söze) bu ruhani yolculuğunda kavuşan seçilmiş bir kimsenin sözlerini dinleyen, Demiurge/Yahve tapınanları dahi; bu sözleri kaydederken, gerçeğe veya aslına göre değil de, kendi eğilimine göre yazarak tanrının sözlerini çarpıtmışlardır. Bu çarpıtma karşısında Paul, ‘bizim haksızlığımız tanrının adil olduğunu ortaya çıkarıyorsa, gazapla cezalandıran tanrı haksız mı’ (Romalılara 3: 5) diye sorduktan sonra; tanrı sözü ile kâğıda yazılmış kutsal metinler arasındaki bu çarpıtmayı dile getirmek için, bu soruya, ‘kesinlikle hayır, öyle olsa tanrı dünyayı nasıl yargılayacak’ (Romalılara 3: 6) demektedir.

Paul’ün bu sözlerinin gnostik açılımı gayet kesindir; tanrı insanlara karşı son derece öfkeli, ancak bu insanlar kendi yarattığı insanlar değildir ya da tanrı kendi seçtiği insanlara karşı hiç bir öfke beslememektedir, zira onların tamamı ruhsal olarak tanrı iradesine teslim olmuştur. Gerçek tanrıya ruhsal olarak tapan veya babanın yaratıp seçtiği bu insanlara karşı, husumetlerinden ve haksızlıklarından dolayı, tanrının, Yahve’ye/Demiurge’ye bedensel olarak tapan tüm insanları ve bunların yaşadığı dünyayı yargılayacağını savunan Paul’e göre; bu yargılama kendi kanunlarına uygun ve adil olacaktır. İlk gnostiklerden olduğunu öne sürdüğümüz Paul’ün bu sözleri, sonradan pek çok gnostik tarafından; gerçek tanrı fiziksel kâinatı ve içindeki bedenden yaratılmış insanları bağlandıkları kâğıt üzerindeki yasaya göre yargılarken, kendi yarattığı seçilmiş insanları hiç sorgulamayacaktır şeklinde yorumlanmıştır. Ruhtan yaratılmış bu seçilmişler, gerçek tanrının yasasına bağlandıkları için, bu ruhsal yasanın çarpıtılmış içeriğindeki kâğıt üzerindeki Yahve/Demiurge yasasından tam anlamıyla muaf tutulmuştur. Fiziksel kâinat ve bedensel insanlar, tanrı benzerlerine taparak çarpıttıkları yasaya göre yargılanırlarken; ruhtan yaratılmış insanlar, Demiurgik/Yahveist yasadan serbest kaldıkları gibi yargılamadan da özgür kalacaklardır. Bu düalist yargılama imanını, ‘kutsal

yasada söylenenlerin her ağız kapansın ve bütün dünya tanrıya hesap versin diye, söylenmiş sözün, yasanın yönetimi altındakilere söylendiğini biliyoruz' (Romalıları 3: 19) şeklinde gizliden de olsa aktarmış olan Paul'e göre; herkesi günahkâr olarak suçlayan ve tanrının kendisini seçtiği duygusuna kapılarak gururlanan yahudinin, diğer insanlara karşı hiç bir üstün tarafı da yoktur. (Romalıları 3: 9-18)

5. Paulist Son Ayrım: İsa'ya Tapan Ruhsallar ile Yasaya Uyan Bedenseller

İsa'yı sadece bir insan olarak kabul eden gnostiklerin bir kısmı, kutsal metinlere bağlanan ve yasal bir erk haline getiren kilise otoritesine karşı ileri sürdükleri; yalancılık ve sapkınlık, kibirlilik ve çıkar sağlama vb., gibi suçlamalarının temel dayanağı olarak, tıpkı İsa gibi sıradan her insanın ruhsal tapınma yoluyla içindeki gerçek tanrıya ulaşmasına kilisenin engel olmasını görmüşlerdir. İsa'yı ister tanrı isterse de insan olarak kabul etsinler, sırf bu neden yüzünden, cemaat halinde yapılan kilise ayinlerine katılmayı, şeytana tapma olarak nitelendirmişlerdir. Zira ruhsal tapınma yalnızlık ve içsellik gerektirir, kurallara bağlanmış şekilci cemaat ibadeti ise gizliliği ve içtenliği yok eder. Kilise ibadeti şeytana tapınma halinde algılanınca, kilise erkini oluşturan bütün görevliler de şeytanın zürriyeti olarak gnostikler tarafından suçlanmıştır. Gnostiklerin zamanının kilise otoritelerine karşı başlattığı bu saldırılarının bir diğer dayanağını da, Paul'ün mektuplarında yazdığı bazı ifadeler olduğunu öne sürmek, asla gerçek dışı değildir. Özellikle de, Paul'ün Romalıları yazdığı mektubunda kullandığı, tanrıyla ilgili gerçeğin yerine yalanı koydular, tanrı gerçeğini reddettiler, anlayışsız yüreklerini karanlıklar bürüdü, akılsız olup çıktılar, budalalığa düştüler vs., gibi ifadelerin; gnostiklerin, kilise otoritelerini Demiurge'ye taptıklarını öne süren iddialarına yol açmıştır. Tüm bu gnostik iddiaların kökeninde, yine, ruhsal olarak tapınarak tanrıya ulaşmak dururken kilise disiplini altına girerek biçimsel tapınmanın kurumsallaştırılmış olması yatmaktadır. Çünkü şeytan⁷, bazı gnostiklere hatta pek çok hristiyana göre, görünen kainatı yaratan ve fiilen de yöneten bir alt-tanrıdır.

Kilise çatısında cemaat halindeki tapınmayı bedensel ibadet olarak aşağıladıkları için, gnostikler, Paul'ün ruhtan doğanlar kadar Greklere ve Grek olmayanlara karşı sorumluluğum var (Romalıları 1: 14) demesinden farklı olarak, gnostikler, yerin tanrı benzerlerinin yarattığı insanların kilisedeki vaftiz yoluyla dahi bedenlen ölüp ruhen doğamayacakları iddiasında bulunmuştur. Kendilerini ruhsal olarak babaya ya da gerçek tanrıya tapan ve gerçeğe (tanrısal bilgiye) yönelen kimseler olarak tanıtmalarına rağmen, gnostikler, çetin bir mücadeleye

⁷ “Doğa, şeytanın bir yaratıdır. Şeytan dünya işleriyle meşguldür, dolayısıyla benim de içime girmiş olabilir. Ben, tanrının, dünyayı şeytana ya da onun gibi kötücül bir yaratığa terk ettiğine inanıyorum.” (Martin, 2010:164)

giriştikleri kilise içinde tapınanları ise bedensel ibadet etmekle itham etmişlerdir. Gerçek tanrıya beden ile ibadet edilemeyeceği görüşünde oldukları için de, gnostikler; cemaat halinde yapılan bu kilise ayinlerinin, doğrudan Demiurge'ye ya da tanrı benzerlerine (Arkhonlara) yönelik yapıldığını iddia etmişlerdir. İnsanları bedensel ve ruhsal olarak ikiye ayırdıkları gibi, ibadetleri de beden ile ya da ruhsal olarak şeklinde iki zıt kutba ayıran gnostikler; tıpkı Paul'un öne sürdüğü gibi, bir tarafta doğal insanlar vardır ve bunların taptıkları da görünen ilahlar veya ismi bilinen putlardır, diğer tarafta ise ruhsal insanlar veya ruhun denetimine girmiş insanlar vardır ve bunlar da ruhsal olarak tapınırlar. *'Tanrı insanlar arasında ayırım yapmaz'* (Romalılara 2: 11) dese de, Eski Ahit'teki seçkin yahudi dogmasına gizliden de olsa bağlı kalmış olan Paul'e göre; bedensel insanlar arasında öne çıkan yasaya bağlanmış olan Yahudilerdir, ruhsal insanlar arasında da öne çıkan yine gerçek tanrıya tapan Yahudilerdir. (Romalılara 2: 9-10) Böylece, bir sözü diğerini yalanlamış olan Paul'un insan ayrımcılığı, açıkça ifade etmiş olmasa da, sözleri gnostik felsefe ışığında irdelendiğinde; gerçek tanrının yarattığı ilkler ya da ruhsal insanlar Yahudi olduğu için, tanrı benzerlerinin yarattığı ilk kopya insanlar da Yahudidir, sonucuna varmak hiç de zor değildir.

Öyleyse tıpkı uluslardan (İsraili olmayanlardan) olduğu gibi, İsraililerin kendi içinden de, ruhtan doğanlar vardır bedenden doğanlar vardır; ya da, bu sözün gnostik açılımı olarak, gerçek tanrının yarattığı iyi ve bilge insanlar vardır ve tanrı benzerlerinin yarattığı kötü ve cahil kalmış insan müsveddeleri vardır. Böyle olunca, insanlar hangi ulustan gelirse gelsin, gerçekte, bu insanları yaratan tanrısına göre, başlıca iki büyük kısma veya ulusa ayrılmaktadır. Diğer bir deyişle, İsa'yı tanrı bilip tapan ve bu yolla babaya ulaşmak isteyen bir ulus olurken, kendini tanrıya benzeten ve yarattıklarıyla tanrının yarattıklarını örnek alan sahte tanrılara tapanlar da ayrı bir ulus olmaktadır. Gerçek tanrı tarafından yaratılarak ruhtan doğan ya da tanrı benzerleri tarafından yaratılarak bedenden doğan tüm insanlar arasında İsraili daima öncelikli olduğundan, Paul'e göre; İsraililer, iyilik ya da kötülük olsun yaptıklarının karşılığını rahmet ya da lanet olarak diğerlerinden çok daha fazla alacaklardır. (Romalılara 2: 9-10) Paul ne zaman 'herkes' diye bir hitapla söze başlarsa, bundan kast ettiği şey, hangi ulustan olursa olsun tanrı benzerleri tarafından yaratılmış olan insan kopyalarıdır. Bu nedenle, 'herkes başındaki yönetime bağlı olsun çünkü tanrıdan olmayan yönetim yoktur' (Romalılara 13: 1) şeklinde bir uyarıda bulunurken, Paul'un, "yönetime karşı gelen tanrı buyruğuna karşı gelir, karşı gelenler yargılanır, iyilik edenler değil kötülük edenler yöneticilerden korkmalıdır, yönetim kılıcı boş yere taşımıyor, kötülük yapanın üzerine

tanrının gazabını salan öç alıcı olarak her yönetici tanrıya hizmet ediyor” (Romalılara 13: 3-5) demesinin temelinde, yine aynı insan ayrımcılığı bulunmaktadır.

Paul’ün mektubundaki, tanrının gazabını öç alıcı olarak taşıyan ve kılıcı ile otorite sağlayanlar sözünün gnostik açılımı, doğrudan doğruya yasa yapıcı güçler ya da Musalardır, yani yerin tanrılarına tapanlardır. Bu tanrı benzerleri, kendi sözlerini yasa kılmış ve iradelerini de peygamberleri aracılığıyla bildirerek insafsızca uygulamaktan hiç geri durmamışlardır. Yaratıcı⁸ (usta) ve yasa koyucu olan, yerin ve göğün bu tanrı benzerlerinin aksine; bilgi ve gerçek olan tanrı (baba) ise, yasaya göre değil de gerçeğe göre insanı yargılamaktadır. (Romalılara 2: 2) Paul’e göre, gerçek tanrının yarattığı ruhsal insanlarla arasında hiç bir sorun yoktur, onlar içten ve gönülden ruhsal olarak babaya tapınır ve içinde gerçek tanrıyı ararlar; sorun tanrı benzerlerinin yarattığı bedenden doğanlardadır veya henüz ruhun denetimine girmemiş bulunanlardadır. Tanrı da, bu insan kopyalarına karşı yine iyilikle davranır, iyilik ve sevgi halinden bir an olsun sapmaz, bunları affetmeye çoktan hazırdır ve hepsini bu şefkatiyle tövbeye yöneltir. (Romalılara 2: 4) Gerçek tanrı (baba) yasa koyucu, yasayı iktidar yoluyla uygulayıcı, şiddet korkusuyla düzen sağlayıcı bir tanrı olmadığı için; Paul’e göre, yasayı yazan, uygulayan, şiddeti ve savaşı kutsal kılan, beden üzerindeki gücünü veya intikamını alarak insan vücudunda vahşi cezaları (taşlama, öldürme, sakat bırakma vs..) meşru kılan, aslında gerçek tanrı değildir, tanrı benzerleridir. Platonik bir kavram olan tanrı benzerleri deyimine, elbette, Paul’ün hiç bir mektubunda rastlanmaz. Ancak, eğer gerçek tanrı yasa koyucu ve yasayı uygulayan düzen sağlayıcı değilse, bu yasa ve düzen kimin iradesini yansıtmaktadır, diye insanın zihnine bir soru takılmaktadır.

Yasanın bedensel olarak yaratılanların yükümlü kılındığı bir tehdit olduğunu belirten Paul’ün, herkes bağlandıkları yasaya göre yargılanacaktır sözü; bir ölçüde günümüz İncillerdeki *“başkasını yargılamayın ki siz de yargılanmayasınız, başkasını nasıl yargıyorsanız siz de aynı yoldan yargılanacaksınız, hangi ölçükle ölçerseniz size de aynı ölçek uygulanacak”* (Matta 7:

⁸ “Yarı-tanrı bir zanaatkardır, kendi kendine ruh olmaksızın duran maddeye düzen vermektedir; o kendisinden daha üstün olan bir formu maddenin içine enjekte eder. Platon’un Timaeus’unun ilahi zanaatkar örneğinde gösterdiği ve Aristo’nun teknik işler üzerinde olan gözlemlerinde vurguladığı gibi, antik çağ insanlığına göre yaratılışın kendisi Yaratıcı’dan daha mükemmeldir ve aynı şekilde insanlar da yaptıkları işlerden daha küçüktürler. Operasyon sürecinin gerçek sebepliliği zanaatkarda bulunmaz, ancak onu gönderenin içinde bulunur. Antik çağda emeğin tipik bölümlenmesi anlayışına özgü söz konusu kavram, Gnostikler tarafından Eski Ahit’in Yaratıcı Tanrısına açık bir şekilde uygulanmıştır. Buna göre, yaratmanın tek efendisi olmaktan çok uzak olan Yahve yaratmanın bilgisiz, kaba ve basit bir zanaatkarıdır. Dahası tek tanrı olmakla övünen ve kendisinin gerçek yaratıcı olduğuna inanan bu Tanrı kibirliliği ve aptallığı ile kendi kör akılsızlığını vurgulamaktan daha başka bir şey yapamaz. Gerçekte, Gnostikler için Yahve, formel sebebi kendi adına bütün sürecin nihai sebebi olan, Babanın akli Oğul tarafından açıklanan ve onun akli vasıtasıyla tezahür eden Babanın kurtuluş planı vasıtasıyla hareket ettirilen Sofia tarafından temsil edilen kompleks ilahi planın basit bir aletinden başka bir şey değildir.” (Fleramo, 2005: 159)

1-2) İsa'nın sözünü çağrıştırmış olsa da, doğrudan gnostik düalizmi yansıtmaktadır. Diğer bir deyişle, tanrı benzerleri yarattıkları insanlara kendi yasalarını peygamberleri aracılığıyla bildirmekte ve kurdukları dünyasal iktidarlar yoluyla da uygulattırmakta oldukları için Paul'e göre; ruhsal olmayan İsraili Yahve tarafından yaratılmış ve yasasına bağımlı kılınmışken, Grekler içindeki gerçek tanrı tarafından yaratılmamış olan bedenden doğmuş Grekler de Demiurge (usta, yaratıcı) tarafından yaratılmış ve hükmüne bağımlı kılınmıştır. Platon'un yazılarında açıkça görülen, iyilik ve kötülük doğrudan tanrılardan gelir, her tanrı kendi benzerinde veya huyunda insan yaratmıştır, iyi tanrının yarattığı insanlar iyilik yaparken kötü tanrıların yarattığı insanlar da kötülük doludur, tanrının sözü yasadır vs., anlamındaki putperest ideolojiyi yansıtan sözlerini; gnostik bir inkar içinde de olsa gizlice aksettirmiş olmakla Paul, elbette ki, kılıcı elinde sallayan tüm dünya yönetimlerinin gerçek tanrı tarafından yaratılmış olduğunu ve babanın iradesini yansıttığını kast etmemiştir. Yahve'nin yasasına bağlı kalarak kendi yönetimlerini kuran İsraililer varken, Demiurge'nin yasasına bağlanarak bu yasaları uygulayan Grekler de ve diğer uluslardan gelmiş yönetimler de bulunmaktadır. Fakat bunların kendileri gibi yasaları da yok olmaya mahkûmdur, çünkü bu dünyaya aittir ve bedeni (maddiyatı) kapsamaktadır. Dünyasal olan her yönetim farklı farklı yasalara bağımlı kalarak güç yoluyla insanlara içerdikleri tanrı iradelerini kabul ettirmiş olsalar da, her şeriatin bir müddet sonra artık uygulanamaz bir hale geleceğini ima eden Paul; gerçek tanrının yasasının ruhsal olduğu için kalıcı ve değişmez olduğunu, bu içteki yasanın asla yalancı tanrıların koyduğu dünyasal ve bedensel yasalar gibi olmadığını (Romalılara 7: 21-23) belirtmektedir. Yalancı ve yarı tanrının buyruklarını (Musa şeriatını veya Yahve yasasını) bedensel kölelik olarak aşağılayan Paul, mektuplarında, yasanın alt veya aracı tanrıların kibrinin eseri olduğunu, bu nedenle kutsal metinlerin (ya da Eski Ahit'in) ruhsal yani sonsuz ve kalıcı değil de bedensel yani ölümlü ve geçici olduğunu öne sürmektedir.⁹

⁹ “Gnostikler gibi, Pavlus de, İsa gizemlerinin, Yahudi tanrısı Yehova'nın Yasasının yerine geçtiğini öğretir. İsa, Yahudilere Yeni bir akit, yani Tanrı ile bir sözleşme verir ve Pavlus, geleneksel Musevilik olan gereksiz eski sözleşmeyi küçümseyen düşüncesini saklamaz. Gnostikler gibi Pavlus da Yasaya karşı ahlaki köleliği değil, ama Gnosis aracılığıyla ruhsal özgürlüğü vazedir. O, şöyle bildirir: ‘Tanrının ruhu neredeyse orada özgürlük vardır’ (2. Korintliler 3: 14). Hatta Pavlus, Yehova'nın kutsal yasasının bir sövgü olduğunu bildirecek kadar ileri gider ve şöyle yazar ‘Yasanın işlerine bağlı olan herkes küfür altındadır’ (Galatyalılara 3: 6) ve ‘Christ (İsa) bizi yasanın küfründen kurtarmıştır’ (Galatyalılara 3: 13). Pavlus'e göre, Gnostikler için olduğu gibi, Hristiyan inisiye, Christ'in acısına ve ölümden dirilişine katılma yoluyla Yasadan kurtarılabilir ve özgür olabilir: ‘Şimdi ölmüş olduğumuza göre, ilerlememize mani olan yasanın hüküm alanının dışındayız’ (Romalılara 7: 6). Pavlus, yasanın aracının bir ürünü olduğunu iddia eder. O, her şeyin tek tanrısı ve tek rabbi farz edilen Yehova'yı bir aracı olarak adlandırarak ne kast etmektedir? Eğer öyleyse, o, ne ile ne arasındaki aracılık yapan daha aşağı bir tanrı, yani demiurgos olduğu şeklindeki Gnostik doktrini öğrettiğini iddia etmişlerdir. Pavlus elbette Yehova'yı gerçek tanrı olarak görmez, çünkü o şöyle devam eder: ‘Aracı tek değildir, Tanrı ise tektir’ (Galatyalılara 3: 19). Pavlus'e göre, kendisinin vazetmekte olduğu İncil'i anlamayan insanların, ‘inanmayan zihinleri bu geçici zamandaki tanrı

Gerçek tanrının yasasının dünyasal ve bedensel değil de doğrudan ruhsal olmasının nedenini, her tanrı kendi yasasını kendisi bildirir veya tanrı benzerlerinin pek çok yasası vardır fakat gerçek tanrı tektir ve tek yasası vardır şeklinde platonistler/gnostikler gibi açıkça belirtmemiş olan Paul; yasanın ruhsal olduğu, ruhsal benliğinin bedende hüküm süren bu yasaya köle olup satıldığı, bedenün üyelerinde bambaşka bir yasanın bulunduğu vs., şeklinde dolaylı ifadelerde (Romalılara 2: 14-24) bulunmuştur. Ruhun denetimine giren bedenden doğmuşlar ile doğrudan ruhtan doğanların baba ile kurdukları bağın daima gizliden ve içten olduğunu vurgulayan Paul; bir taraftan Yahve/Demiurge tarafından bildirilmiş günahın yasasına bağlanan kötülükten kendisini korurken, diğer taraftan da gerçek tanrının ruhsal yasasına yönelerek beden üzerindeki sahte ilahların hükmünden kurtulmak (Romalılara 7: 24) istemektedir. Günümüz İncillerindeki İsa'da ve mektuplardaki Paul de, aslında, baba insanları yargılamaz derken; yargılamanın mutlaka bir yasayı gerektireceğini, insan fiillerinin yasanın hükmüne göre değerlendirilerek bir karara varılacağını kast ettikleri için; Yahve kendi yasasına ve Demiurge de kendi yasasına göre yargılarken, İsa'nın da İncil'e göre yargılayacağını savunmuşlardır. Kısacası, günümüz İncillerinde olduğu kadar Paul'un mektuplarında da çoktanrılılık vardır, çoktanrılılıktan tektanrılılığa geçiş sürecindeki gnostik bir karşı duruş her ikisinde de bulunmaktadır, ancak bu gizlidir.

6. Sonuç

Günümüz hristiyanlığında, insanlar ile tanrı arasında; ruhuyla ve ikonlarıyla, sözüyle ve resmiyle hep İsa vardır. Hristiyanlar, tanrının ruhunu taşıması nedeniyle tanrı olduğuna inandıkları İsa'ya taptıkları ve kendi içlerinde çıktıkları bu ruhani yolculuklarında İsa'yı aradıkları için, İsa'ya taparak tanrıya yönelmek istemektedirler. Hristiyanlara göre, gerçek tanrı her insanın içinde değildir, gerçek tanrının ruhu her insanın içinde değildir, sıradan

---

tarafından kör edilmiştir' (2. Korintliler 4: 4). Onun mektuplarının çoğu tercümesinde, editör, 'bu geçici zamandaki tanrı' şeklindeki gizemli tabiri açıklamak için buraya bir not ekler. Bu tabir hakkındaki genel ortodoks yorumu, Pavlus'un, şeytandan bahsettiğidir; ama onun kötü bir melekten niçin bir tanrı olarak bahsettiği açıklanmaz. Gnostiklere göre, Pavlus'un demek istediği açıktı. O, Yahudilerin daha alt seviyedeki tanrısı olan; Yahudi halkına hükmetme yıllarının son bulmak üzere olduğu ve İsa ile Platon'un hakiki kutsal Tanrı'sı uğruna terk edilmek üzere olan Yehova'dan bahsediyordu. Pavlus sık sık gnostik terimler kullanır. O, bir pneumatic iniyasyon öğretmendir. Pavlus mistik olarak üçüncü göğe seyahat etmiştir. O, İsa'nın sadece beden suretinde geldiğini öğretir. O, yüzeysel dini küçümser, kutsal yazıları alegoriler ve sembolik şeyler olarak tasvir eder. O, aracı ve 'bu geçici zamanın tanrısı' olarak adlandırdığı Yehova'nın Yasa'sını reddeder. Literalist hristiyanlar, ölümden dirilişi, mezarlarından kalkacaklarının ve ikinci gelişin ardından bedensel ölümsüzlüğü deneyimleyeceklerinin vaadi olarak görürler; Pavlus ise, ölümden dirilişin şimdi ve burada elde edilebilecek mistik bir deneyim olduğu şeklindeki Gnostik öğretiyi öğretir. Pavlus'un ifşa edebileceğini iddia ettiği büyük sır, İsa'nın gerçekten dünyada yürüdüğü değil, ama içinizdeki Christ'in mistik keşfidir. Pavlus, aynı anda iki şekilde öğretmiştir: Psychic inisiyeller için, dışsal gizemler ve pneumatic inisiyeller için içsel gizemler. Pavlus'un mektupları farklı şekillerde anlaşılabilir, çünkü onlar, aynı anda farklı düzeylerde bilgi vermek için tasarlanmıştır." (Freke & Gandy, 2005: 225-232)

insanın içinde olan İsa'dır, tanrının ruhu sadece İsa'da olduğu için İsa'nın kendisi de tanrıdır ya da sadece oğul İsa tanrının ruhuna sahiptir bu yüzden İsa'ya tapılması gerekir. İsa'nın tanrılığı, Roma-Yunan uygarlığında putperest ideolojiyi oluşturan, tanrının (Zeus, Dionysus, Jupiter vs..) ruhunu bedeninde taşıyan tanrıdır görüşünden kaynaklanmaktadır. Tanrının ruhunu taşıdığı için İsa'nın tanrıyla özdeş olduğunu söyleyen Paul'e göre; tanrının tek oğlu vardır, bu da tanrının ruhunu bedeninde taşıma ayrıcalığına sahip olan İsa'dır. Paul'ün kapalı şekilde değinip de açıkça söyleyemediklerini, gnostikler tamamlamaktadırlar. Dionysus'un, Mithras'ın ve hatta İskender'in bile neden tanrı olarak anılması gerektiği platonik felsefe içinde kesinlikle açıklamasını bulmuş olan; tanrının ruhunu bedeninde taşıyan tanrının oğlu ve tanrıdır, ruh bedene hayat verir, ölüm ruhun bedenden çıkmasıdır, bedenden çıkan ruh ölmez fakat ruh çıkmış beden çürür vs., şeklindeki putperest ideolojiyi; yalnızca İsa'ya uyarlamış olan İncil yazarları ile Paul, böylece, paganların tüm bu tanrı-insanlarını yıkmış, tek tanrı ve tek tanrının oğlu sloganıyla hepsinin yerine İsa'yı geçirmişlerdir. İsimler yok olmuş, tek İsa hepsinin yerini almış fakat putperest ideoloji aynen devam etmiştir. Özellikle Pisagoryan ruhçuluğu yetkinleştiren Platonist felsefenin de katkısıyla; ezeli ve ebedi olan ruhun kozmosun dışında bulunan gerçek tanrıdan geldiğine üstünlüğüne ve arınmışlığına iman edilmiş; tanrısal ruhu bedenlerine alan kimselerin tanrı gibi olduğuna, üstün zaferleri kazandığına inanılmıştır. Ancak tanrının kutsal ruhunun yanında alt tanrıların da ruhları vardır. Tüm ruhlar gibi, kötülük kaynağı hilekâr ve acımasız yarı-tanrıların ruhları da; taşa ve tahtaya olduğu gibi canlı ya da cansız ete de girebilmekte, rüzgârın gücüyle hava içinde gezinmekte, kemiklerde mesken tutmaktadır. Genel bir kural olarak yüceler yücresi tek tanrının ya da yaratıcı alt-tanrıların (görünmezlerin = cinlerin = şeytanların) ruh olarak bedene veya cisme girmekte olduğu inancının yaygınlaşmasıyla; girdiği bedene hükmederek o bedende kişiselleşmiş şahsı kendi eğilimi ve maksatları doğrultusunda kullanması görüşünün, her tanrının kendi hedef ve karakterini yarattığı mahluka aktardığı veya yaratılan her insanın yaratıcısından kendisine bir nitelik geçtiği duygusuyla birleşmesiyle; bedenleriyle ve bedensel arzuları yani ruhlarıyla (ya da nefisleriyle) tüm insanların alt tanrılar tarafından yaratıldığı, kötülük fiilleriyle de insanların aslında yaratıldıkları gibi davrandığı veya kendilerini yaratan yaratıcı tanrıların ruhuna bağlı kaldığı vs., içeriğindeki gnostik akım kendi felsefi temelini oluşturmuştur. Pisagoryanlar ve platonistler gibi gnostikler de et yememektedir. Zira hemen hepsi, etle birlikte ete kolaylıkla geçebilen etteki demiurgik ruhu da yiyeceği ve bu ruhun hükmü altına gireceği kaygısını taşıdığı için, ot ve böceklerle beslenme yoluna girmiştir.

Bedenlerinde demiurgik ruh taşıyan insanlar ya da bedenseller, kötülük ve günah içindedirler; çünkü kendilerini yaratmış olan bütün yaratıcı tanrılar bencildir, övünmeyi sever, kötüdür, ahlaksızdır ve hilekardır. Demiurgik ruhun bedene hükmederek veya sürükleyerek işlettirdiği fillerin tüm sorumluluğunu insana yıkan bu alt-tanrılar (Demiurge/Yahve); işlediği her fiille her insanın bedeninde taşıdığı yaratıcı tanrısına ait ruha uygun davrandığı gerçeğine hiç önem vermeksizin, insanlara adaletini göstermek gayesiyle yarasını oluşturmuş, yarattığı her insana yarasıyla ve cezasıyla tehditler savurmuş, yarasına göre öldükten sonra bütün insanları yargılamış ve onları azapla cezalandırmış, yarattıklarıyla veya insanlarına verdikleriyle sürekli başa kakmıştır. Yargılayıcı ve cezalandırıcı bu yaratıcı alt tanrıların yarası da, tıpkı yarattığı görünen kâinat ve içindeki cisimsel/bedensel varlıklar gibi ölümlüdür yani geçicidir, ruhsal olmadığı için kötülükle ve günahla yoğrulmuştur. Beden de ölümlüdür, çürüyüp yok olmak kaderidir. Beden kötülük aracı olduğu gibi, bedene hükmeden ve bedeni hareket ettiren içindeki demiurgik (şeytani) ruh da kötüdür. Bedenin gereksinimlerini ve arzularını yansıtan bu ruh ya da nefis, platonist gnostikler kadar Paul'e göre de, insandaki kötülüğün veya günahkârlığın temel nedenidir. Yaratıcı alt tanrılar kadar, yargılayıcı ve adalet dağıtıcı bu alt tanrıların yarattıkları insanların bedenlerine giren ruhları (bedenin nefsi) da kötüdür. Şeytan da bir alt tanrıdır, bazı hayvanları şeytanın yarattığı bile söylenir, örneğin deveyi kesinlikle şeytanlar yaratmıştır çünkü hörgücü vardır veya sırtı düz değildir, pek çok hristiyana göreyse maddiyatın veya görünen kâinatın yaratıcısı şeytandır, yarattığı her mahlûktaki ruhuyla bedenleri kötülük aracı kılan da yine şeytandır. Oysa cennetteki (ide = pleroma sahasındaki) baba, iyidir ve gerçektir, ruhsaldır, sevgi doludur; kötülük ya da hilekârlık, yüceler yücesi bu tek tanrının yaşadığı ruhsal ışık diyarının yakınına dahi yaklaşamaz. Ruh olduğu ve her tanrının kendinde olan nitelikleri yarattığına aktardığı için de, mutlak iyi olan bu tek gerçek yüce tanrı; insanı kötülüklerle azmettiren bedendeki demiurgik ruhları ve kötülüklerin faili olan bedenleri yaratması, asla söz konusu değildir. Yaratıcı alt-tanrı (İsraillilerin tanrısı) Yahve, İsa'yı da beden olarak yarattığı halde, İsa bedeninde gerçek tanrının ruhunu taşımaktadır. Diğer bir açıdan, Meryem'in değil de nişanlısı Yusuf'un İbrahim ile Davud'un soyundan gelmemesi, bakire doğumuyla İsa'nın da bedensel olarak İbrahim ile Davud'un soyundan olmaması nedeniyle; bedenleri ve bedendeki ruhlarıyla bütün insanları yaratan yaratıcı alt-tanrı, İbrahim ile Davud'u yarattığı halde, İsa'yı yaratmamıştır. Kısacası platonik felsefeye bağlanan gnostiklere ve Paul'e göre, tüm insanları, etiyle ve kaniyle, ruhuyla ve zekâsıyla, tek tanrı yaratmamış ve ruhuyla da hayat vermemiştir. Tek yaratıcı ve tek tanrı olmadığı, kötülüğün yaratıcı alt tanrılardan insanlara demiurgik ruhları aracılığıyla aktarıldığı

için; insan kötü olmadığı gibi, insanın şeytana uyması diye bir şey de yoktur. Platonist gnostiklere ve Paul'e göre, gözle görünen kâinat ve içindeki bütün canlı cansız varlıklar ile tüm insanlar, alt tanrılar ya da yaratıcı tanrılar (Demiurge = Yahve = Şeytan) tarafından yaratıldığı için, insanlar şeytana uymamakta fakat şeytana (cinlere = kötü ruhlara) tapmaktadır, şeytanın daha yaratırken kendisinden aktardığı ruhla (bedenin nefsiyle) kötülük/günahkârlık faili olmaktadır. Tek yaratıcı ve tek tanrının olmaması, tam bir gnostik sapmadır. Platonik gnostik yaratılışta, yüceler yücresi ve mutlak iyi olan tek bir tanrı vardır, tanrının yarattığı ve yaratılışta görevli kıldığı yaratıcı alt-tanrılar vardır; yaratıcı-yargılayıcı-adalet dağıtıcı bu alt-tanrılar, o tek tanrıyı örnek aldığı gibi yarattığı mükemmel ilkleri de kopya ederek yok olacak cisimleri ve ölecek bedenleri yaratmaktadır; böylece bu alt-tanrılar, yeri ve göğüsüyle kainatı olduğu kadar içindeki her canlısıyla da varlık âlemini yaratmışlardır. Ruhsal tanrının ölümsüz ve kusursuz yaratıklarının bir benzeri olarak, gelip geçici dünya içinde ölümlü insanlar böylece yaratılmıştır.

Kaynakça

Bauer, W. (1971), *Orthodoxy and Heresy in Earliest Christianity*, Philadelphia University Press, Philadelphia.

Bornkamm, G. (1973), *Paul*, Harper & Row, New York .

Brock, D.L. (2008), *Kayıp İnciller*, Haberci Yayınları, İstanbul.

Bultmann, R. (1959), *Theology of the New Testament*, Scribner , New York.

Burkitt, F.C. (1963), *Church and Gnosis*, Cambridge University Press , Cambridge.

Churton, T. (1987), *The Gnostics*, D.Dobson, London.

Couchoud, P.L. (1939), *The Creation of Crist*, George Allen and Unwin, London.

Darrell, L.B. (2008), *Kayıp İnciller*, Ayna Yayınları, İstanbul.

Eflatun (1950), *Cumhuriyet*, Remzi Kitapevi, İstanbul.

Freke, T, Gandy, P. (2005), *İsa'nın Gizemleri*, Ayna Yayınları, İstanbul.

Freke, T., Gandy, P. (2006), *İsa ve Kayıp Tanrıça*, Ayna Yayınları, İstanbul.

Giovanni, F. (2005), *Gnostisizm Tarihi*, Litera Yayıncılık, İstanbul.

Grant, R.M. (1959), *Gnosticism and Early Christianity*, Clarendon Press, New York.

Grobel, K. *The Gospel of Truth*, Black Press, London.

- Gündüz, Ş. (1999), *Sabiiler : Son Gnostikler*, Vadi Yayıncılık, Ankara.
- Gündüz, Ş. (2011), *Pavlus Hristiyanlığın Mimarı*, Ankara Okulu Yayınları , Ankara.
- Gündüz, Ş. (1998), *Mitoloji ile İnanç Arasında*, Etüt Yayınları , Samsun.
- Gündüz, Ş. (1997), Gnostik Mitolojide Düşüş Motifi ve Demiurg Düşünvesi, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (9)
- Hançerlioğlu, O. (1977), *Felsefe Ansiklopedisi Kavram ve Akımlar*, Remzi Kitapevi, İstanbul.
- Haris, G.H. (1999), *Gnosticism: Beliefs and Practices*, Slonk Hill Press, Sussex.
- Jonas, H. (2001), *The Gnostic Religion: The Message Of The Alien God And The Beginnings Of Christianity*, Longman, New York.
- Kasser, R. (2006), *The Gospel of Judas*, George Allen and Unwin , London.
- KMŞ (2004), *Kutsal Kitap Eski ve Yeni Antlaşma (Tevrat, Zebur, İncil)*, Kitab-ı Mukaddes Şirketi , İstanbul .
- Layton, B. (1987), *The Gnostic Scriptures*, Free Press Glencoe, New York.
- Logan, H.B. (1996), *Gnostic truth and Christian Heresy*, B.Blackwell Inc., New York.
- Martin, S. (2010), *Gnostikler : İlk Hristiyan Sapkınlar*, Kalkedon Yayınları, İstanbul.
- Mercan, Ş. (2003), *Gnostik İnciller : Binlerce Yıldır Vatikan'ın Yasakladığı İnciller*, Nokta Yayıncılık, İstanbul.
- Özemre, Y.A. (2002), *Toma'ya Göre İncil*, Kaknüs Yayınları, İstanbul.
- Pearson, B.A. (2007), *Ancient Gnosticism: Traditions And Literature*, Heineman Publisher, London.
- Platon, (1994), *Yasalar (cilt 2)*, Kabalcı Yayınları, İstanbul.
- Platon (1997), *Timaios*, Türkiye İş Bankası Yayınları , İstanbul.
- Platon (2001), *Phaidon*, Türkiye İş Bankası Yayınları , İstanbul.
- Sean, M. (2010), *Gnostikler : İlk Hristiyan Sapkınlar*, Kalkedon Yayınları, İstanbul.
- Schmithals, W. (1976), *Gnosticism in Corinth*, Abingdon Inc., Nashville.
- Schmithals, W. (1972), *Paul and The Gnostics*, Abingdon Inc., Nashville.

Schweitzer, A. (1942), *The Mysticism of Paul : The Apostle*, Harper & Brothers , New York.

Smith, A.P., Hoeller, S.A. (2007), *Gnostic Writings on the Soul*, Columbia University Press, New York.